

Lördagen den 8 Februari 1873.

Kammaren sammanträdde kl. 10 f. m.

Justerades ett protokollsutdrag för den 6 dennes och protokollet för den 31 sistlidne Januari.

Herr Meijer: Jag får anmäla, att jag af sjukdom varit förhindrad att förr än i dag infinna mig vid riksdagen.

Föredrogs och hänvisades till Konstitutions-Utskottet Kongl. Maj:ts den 6 dennes bordlagda nådiga proposition, med förslag till förändrad lydelse af § 1 mom. 1, 3 och 9 Tryckfrihets-förordningen.

Föredrogs och hänvisades till Lag-Utskottet Kongl. Maj:ts den 6 dennes bordlagda nådiga proposition, med förslag dels till förordning angående ändring i vissa delar af Kyrkolagen med dertill hörande författningar, dels ock till förordning angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning.

Föredrogs och lades till handlingarne Kongl. Maj:ts den 6 dennes bordlagda nådiga skrifvelse, i anledning af åtskilliga vid sistförflutna riksdag beslutade lagförändringar.

Jemlikt Kammarrens den 31 sistlidne Januari fattade beslut företogs nu till afgörande Konstitutions-Utskottets memorial N:o 1, med uppgift å hvilande förslag till ändringar i grundlagarne.

1:sta och 2:dra punkterna.

Förslagen antogos.

3:dje punkten.

Herr Fähræus: Jag börjar med att uttrycka min ledsnad der-
öfver, att jag icke kan biträda det ifrågavarande förslaget, ehuru det
bragts å bane och sedermera blifvit understödt af så upplyste och
errarne män; men då jag tror mig ega giltiga skäl att motsätta mig
dess antagande, är jag skyldig att redogöra för dessa skäl, och skall
jag dervid söka att undvika onödig vidlyftighet. I afseende på
sjelfva grunden för den föreslagna förändringen, eller det ifrågasatta
utbytet af de två statsministersembetena emot ett sådant, hvilket
skulle vara rörligt, så att det kunde uppdragas åt hvilken statsråds-
ledamot som helst, synes det uppenbart, att med denna förändring
afses att här, såsom i åtskilliga andra konstitutionela länder är
fallet, få en så kallad konseljpresident. Det är redan flera gånger
erinradt, och jag ber att få upprepa det, att en sådan institution hos
oss icke låter förena sig med gällande regeringsform. Den grund-
tanke genomgår nemligen hela denna lag, att det är Konungen, och
ingen annan, som är konseljens chef. Det må bero på smak, om man
vill genom den nu föreslagna förändringen bana väg för en minister-
styrelse, hvilket jag dock för min del icke vill förorda. Institutio-
nen af en konseljpresident förutsätter tillvaron af ett ministerråd,
som utgör en integrerande del af regeringsorganisationen i åtskilliga
andra länder, och som eger befogenhet att, utom kabinettsfrågor, fatta
beslut öfver regeringsärenden, vare sig kollektivt eller departemen-
talt. En sådan institution bör så mycket mindre komma i fråga för
Sverige, der, som hvar och en vet, Konungen i alla regeringsärenden
ensam eger att besluta. Jag kan dessutom icke inse, att det kan
vara mera behöf att förordna en president för Statsrådet, der Konun-
gen i regeln är tillstädes, än det kunde vara för Högsta Domstolen,
der Konungen de facto aldrig är närvarande, och man har icke för-
spott någon olägenhet deraf, att den främste ledamoten der utöfvar
ordförande-funktionen. Jag vill derjemte fästa uppmärksamheten på,
att i den svensk-norska föreningsakten förekomma stadganden, som
icke väl kunna stå tillsammans med den nu föreslagna förändringen.
Det heter nemligen i sjunde paragrafen: "saker, som angå de båda
rikena och ej genom sin natur tillhöra något särskildt departements
handläggning, föredragas af Statsministern för utrikes ärendena." Äf-
ven talas i denna urkund om de två statsministrarne. Jag vet rätt
väl, att föreningsakten i Sverige icke har kraft af grundlag, men den
har det i Norge, och det vore väl då i sin ordning att, när man
föreslår förändring i någondera af våra grundlagar, som berörer äf-
ven den ifrågavarande föreningsakten, man i sammanhang dermed
föreslår motsvarande ändring i denna lag.

Hvad särskildt angår den ifrågasatta benämningen af *minister*
för Utrikes-departementet, torde det lätteligen inses, att denna för-
ändring kan möta åtskilliga betänkligheter. Det är påtagligt, att
den högre kategori, som grundlagen tillagt Statsministern för utrikes
ärendena, ursprungligen och till sin grund varit föranledd af hans

ställning till den diplomatiska korpsen: sedermera har afven tillkommit en annan likartad omständighet, nemligen hans ställning till den norska statsministern. Då, såsom det nyss anfördes uti föreningsakten. Statsministern för utrikes ärendena är den, som i första rummet om händer hafver ärenden rörande de unionela förhållandena af ministeriel beskaffenhet. är det klart, att den norska Statsministern är ställd vid hans sida. och således läser det svårigen kunna anses lämpligt, att Chefen för Utrikes-departementet har en lägre ställning än den norske Statsministern. Särskildt vill jag antyda på ett förhållande. som i sig sjelf kan synas af underordnad vikt. men som i grundlag torde böra tillerkännas en sådan. Redan förut har nemligen på goda skäl anmärkning gjorts deremot. att i afseende å embetsvärdigheten, Regeringsformen uppställer två kategorier för Statsrådets ledamöter, Statsministrar och Statsråd, ehuru alla Statsrådsledamöternes embeten naturligen äro lika viktiga och underkastade lika ansvar. Genom den nu föreslagna förändringen skulle emellertid en ny kategori uppkomma: ty meningen måtte väl vara, då för Ministern för utrikes ärendena en särskild nomenklatur är föreslagen; att hans ställning skulle anses något förnämre än Statsrådets i allmänhet. men dock icke så hög som Statsministerns. Följaktligen skulle derigenom uppkomma tre rangklasser. i stället att man. efter mångas tycke, hittills haft för mycket af två.

Utom dessa betänkligheter är det särskildt en formel brist. som jag vill anmärka. af den beskaffenhet. att den borde ensam. om man afven icke fäster afseende på alla andra argument. vara bestämmande för förslaget öde. Utskottet. då det funnit sig böra undanrödja från statsrådsorganisationen Justitie-statsministern. har naturligtvis funnit angeläget att på alla de ställen i Regeringsformen och öfriga grundlagarne. der benämningen *Justitie-statsminister* förekommer. utbyta denna benämning mot *Chefen för Justitie-departementet*: men Utskottet har likväl låtit Justitie-statsministern förtlefa ehuru med svagt lif i 1 § 12 mom. af Tryckfrihetsförordningen. som stadgar: "hvar och en. som antingen i öppen bod eller eljest. med rättighet att derom i allmänna tidningarne få kungörelse införa. bokhandel idka eller böcker försälja vill. vare förbunden att. på sätt om boktryckeriers anläggning stadgad är och vid samma ansvar. anmälan derom hos *Justitie-statsministern* göra". Jag har icke kunnat uppieta något ställe i Utskottets förslag. som antyder på. att afven detta moment skulle undergå förändring. Vid sådant förhållande och då enligt ett grundlagsförslag 64:de paragrafen Riksdagsordningen icke kan annat än oförändradt antagas. finner jag mig föranlåten hemställa. att det nu föredragna förslaget måtte förkastas.

Herr Rydqvist: Det är visserligen sant. att i Europas allra flesta länder. både de konstitutionela och andra. finnes en så kallad konseljpresident eller förste minister; men det är. enligt min åsigt. en högst väsendtlig skilnad emellan de svenska förhållandena och de utländska. Efter hvad jag har mig bekant. finnes icke något land. hvars grundlag i så tydliga och klara ord. som den svenska Regeringsformen. säger hvad regenten har att göra eller icke. Denna

Regeringsform stadgar uttryckligen, att *alla* regeringsärenden, med undantag endast af så kallade ministeriela och kommandomål, skola inför Konungen i Statsrådet föredragas och der afgöras. De ministeriela målen åter skola inför Konungen af Statsministern för utrikes ärendena föredragas och anmälas, i närvaro af någon annan Statsrådets ledamot, och kommandomålen afgöras af Konungen, i närvaro af den bland krigsdepartementens chefer, till hvars departement ärendet hör. Så bestämda, oförtydbara stadganden om behandlingen och afgörandet af alla regeringsärenden utan undantag finnas, så vidt jag vet, icke i något annat konstitutionelt land. Det är således i de länder, der en verklig ministerstyrelse, med lagstadgad eller häfdvunnen maktställning till de båda statsmakterna, eger rum, som vi finna, att en särskild ledamot af ministären skall vara dess ordförande eller chef. Här åter är förhållandet icke sådant, och kan och bör, enligt mitt förmenande, icke heller blifva sådant. Nu har Konstitutions-Utskottet föreslagit, att i stället för att Statsrådets ledamöter grundlagsenligen hafva tre benämningar, två statsministrar, cheferne för departementen och de tre konsulativa statsråden, skulle vi få fyra benämningar, en statsminister, en minister för utrikes ärendena, cheferne för departementen och de tre konsultativa statsråden. Om en förändring i detta hänseende skulle ega rum, anser jag, att det vore lämpligare, att man gäfvade samma titel, minister, åt dem alla; de kallas ju så i dagligt tal, till och med af åtskilliga af denna Kammaras ledamöter. Det är dock en sak af mindre vikt. Af vida större vikt är den pondus, man nu vill tillägga den ende blifvande statsministern. Han skulle, ensam med denna titel, efter någon tid komma att i riket, man och man emellan, anses, som ock kallas, vicekonung. Jag vill för min del icke bidra till utbildandet af en sådan institution. Om Konstitutions-Utskottet deremot i stället hade velat fästa så mycken uppmärksamhet vid det af Herr Carlén under sednaste riksdagen väckta förslag, angående förändrad organisation af Statsrådet, att Utskottet, som öppet och i tydliga ordalag erkänt, att, så som Statsrådet nu är organiseradt och med den mängd af göromål, hvarmed flere af departementscheferne nu för tiden äro öfverhopade, det icke låter sig göra att få duglige män, som för en längre tid kunna fungera såsom chefer för nämnda departement, om Utskottet hade framställt ett annat förslag till regeringsärendenas behandling i sådan syftning, att den sålunda påpekade, länge öfverklagade föredragningsbördan kunnat i väsendtligare mån lättas; då, och ehuru jag medger, att företeelserna under den framfarna tiden just icke varit särdeles uppmuntrande för framläggandet af ett dylikt förslag, hade man åtminstone möjligen derom kunnat säga: "ex ungue leonem". nu åter är det mera skäl att utbrista: "parturient montes" etc.

För den fördelen att få i grundlagen inryckt, att den blifvande Statsministern tillkomme första rummet bland Statsrådets ledamöter, skulle en mängd grundlagsförändringar blifva behöfliga, icke blott i Regeringsformen, utan äfven i Riksdags-ordningen och Tryckfrihetsförordningen. Det vill likväl synas, som skulle, under våra konstitutionela förhållanden, ensamt den omständigheten, att nämnde mini-

ster finge första rummet i konseljen, utan att honom eljest tilldelades några särskilda funktioner, icke rätt väl kunna motivera så många grundlagsändringar. Man har visserligen sagt, att den föreslagna förändringen är nödig för bibehållande af enhet och konsekvens i åsikter inom Statsrådet. Men för min del drager jag icke i betänkanande att förklara, det jag icke finner det vara behöfligt att för vinnandet af detta mål inrätta ett särskildt ministerembete. Om nemligen förhållandet är sådant, att inom Statsrådet finnes en främstaende man, en verkligt överlägsen statsmannaförmåga, hvilken såsom sådan erkännes både inom och utom Konungens råd, blir han i sjelfva verket konseljpresident, äfven om han icke så benämnes. Sverige har upplefvat flera tidsskiften, då sådane män hafva funnits. Numera, sedan de äro afsomnade, kan man gerna fästa uppmärksamheten på dem. Om icke genast, så kort efter det Wirsén blef Statsråd, ansågs han, ända till dess han dog, för att vara en verklig konseljpresident och detta erkändes icke allenast af hans kamrater inom konseljen, af hvilka de fleste voro Excellenser — han var det icke — utan i hela landet. Han var en så stor förmåga, att de öfriga ledamöterna af rådet oftast läto hans åsigt råda, och han behöfde därför icke beklädas med en särskild titel af konseljpresident. Han var det ändock.

Att den nu föreslagna förändringen skulle vara, enligt hvad Riksdags-ordningen uttryckligen stadgar, *högst nödig och nyttig*, kan jag för min del icke finna, hvartför jag yrkar afslag.

Herr von Ehrenheim: Då jag nu anhåller att få yttra några ord till försvar för Konstitutions-Utskottets sedan förra riksdagen hvilande förslag till förändring af grundlagarne i förevarande hänseende ber jag att till en början få vända mig mot de formella betänkligheter, som blifvit uttalade af den högt aktade talare, som öppnade diskussionen i frågan. Den *första* af dessa afsåg ett förment förbiseende i förslagets redaktion, bestående deruti, att benämningen Justitie-statsminister i 1 § 12 mom. Tryckfrihets-förordningen ej blifvit behörigen förändrad. Härvid tillåter jag mig fästa den ärade talarens uppmärksamhet derpå, att han säkerligen förbiset, att vid 1870 års riksdag detta moment undergick en i sig sjelf obetydlig förändring, hvarigenom den bestämmelse, der funnits intagen i afseende å Justitie-statsministern, ur momentet försvunnit. Den *andra* och viktigare erinran i formelt afseende, som af talaren framställdes, rörde den omständigheten, att den ifrågasatta förändringens inflytande på *Riksaktens* stadganden ej blifvit behörigen beaktadt. För min del vågar jag försäkra, att jag alltid skall söka på det sorgfälligaste respektera de förbindelser, Sverige å sin sida genom Riksakten iklädt sig emot Norge, men jag kan ej sträcka de konsiderationer jag i detta fall hyser längre, än som erfordras för att Sverige skall kunna fortfarande *fullgöra* dessa förbindelser. Om nu detta sker genom en "Utrikes-statsminister" eller genom en "Minister för utrikes ärenden" är för mig fullkomligt likgiltigt; och jag skulle på det högsta beklaga, om de svenska statsmakterna skulle göra sin rätt till vidtagande af förändringar i rikets grundlagar beroende af

ett i Riksakten förekommande *namn*: så har ej heller tillförene varit förhållandet. Det är nemligen väl bekant, att den stora och väsendtliga förändring i Statsrådets organisation, som genomfördes 1840, skedde utan att i sammanhang dermed några förändringar vidtogos i Riksakten, hvilken först en riksdag derefter bragtes i öfverensstämmelse med svenska Regeringsformen: och så står ännu denna dag uttrycket "Rikets Ständer" kvar i Riksakten, ehuru detsamma försvunnit ur de svenska grundlagarne.

Hvad sjelfva *saken* beträffar, ber jag att, för att kunna göra min uppfattning klar, få återgå något i tiden. Det är för Herrarne väl bekant, huru Statsrådet var organiseradt före 1840, att Statsrådets alla egentliga ledamöter, med undantag af Statsministern för utrikes ärenden, då intogo ungefär samma ställning som de nuvarande konsultativa Statsråden, att de embetsmän, hvilka motsvarade nuvarande departementscheferne, voro statssekreterarne, och att desse ej hade någon plats i Statsrådet vid föredragningen af sådana ärenden, som ej rörde deras egen afdelning af administrationen. Då denna anordning ej visade sig motsvara sitt ändamål och befans vara svag, fick den lemna rum för departementalstyrelsen, hvilkens införande år 1840 betecknar en bland de viktigaste grundlagförändringar, som ailtseadan 1809 egt rum. Men då, till följd af denna förändring, de särskilde cheferne för de stora förvaltningsgrenarne inträdde i det samfälliga Statsrådet, utan att på samma gång någon anordning träffades för vinnande af enhet och sammanhållning i sjelfva rådet, kunde deraf lätt blifva en följd — jag vill nu ej inlåta mig i något uttalande om huru i detta afseende i verkligheten sig förhållit — att hvar och en af departementscheferne blef alltför fristående, och att betydelsen af det *kollektiva* i statsrådsinstitutionen ginge förlorad. Det torde vidare af ingen bestridas, att representationsförändringen ställt Statsrådets medlemmar i en mycket förändrad ställning mot den de innehafva tillförene, och det ligger i sakens natur att genom den ständiga beröring, i hvilken Statsrådets ledamöter kommo med representationen under de årliga riksdagarne, det *personliga* i Statsrådet, eiler de särskilda departementschefernes från hvarandra temligen fristående ställning, ännu starkare skulle framträda, då ej någon i Statsrådet fans, som representerade det kollektiva Statsrådet. Den åsigt, jag nu tillåtit mig uttala om behofvet af en sådan ställning för någon af Statsrådets medlemmar såsom en följd af representationsreformen, är långt ifrån ny; den har vid ett föregående tillfälle blifvit uttalad af en framstående ledamot af denna Kammare, som sade, att då *representationens* styrka ökats genom införande af tvåkammarsystemet och genom årliga riksdagar, borde äfven *regeringens* styrka ökas, derigenom att Konungen utnämnde en konseljpresident. Vid 1868 års riksdag afgaf ock Konstitutions-Utskottet ett förslag till förändring i detta hänseende, som var öfverensstämmande med den, som af Utskottet nu är föreslagen. Att detsamma då ej vann Riksdagens godkännande, torde man ej utan skäl kunna tillräkna, att förslaget sammanhängde med andra, då ifrågasatta och mera omfattande förändringar af Statsrådet, ty i de öfverläggningar, som då föreföllo, fin-

ner man, att mot förslaget att införa *en* Statsminister icke förekom någon väsendtlig anmärkning.

Men utom dessa skäl, hvilka man skulle kunna kalla de teoretiska, finnes ett praktiskt skäl, som är ganska väsendtligt, och det är den erfarenhet vi hafva, att behovet af en statsminister eller, låtom oss kalla honom så, en konsejppresident, är så af omständigheternas makt påkalladt och framtvingadt, att, fastän grundlagen ej derom har något att förnäla, hafva dock både Konungen, Statsrådet och Representationen i Justitie-statsministern erkänt en sådan konsejppresident och antagit, mer eller mindre bestämdt uttryckt, att han skulle fullgöra de funktioner, som tillhöra en sådan. Det är då, mine Herrar! för mig åtminstone gifvet, att ställningen skulle blifva vida klarare, vida bestämdare, om också *grundlagen* erkände detta, genom att gifva denne konsejppresident en mera framstående ställning inom statsråds-organisationen. Det är för mig vidare klart, att det skulle innebära en stor fördel, om ej två så viktiga funktioner, som att vara statsminister och justitieminister ovilkorligen skulle vara förenade i en hand. Det kan nemligen ej annat än försvåra valet vid utnämmandet af justitie-statsminister, att de särskilda egenskaper, som erfordras för fyllandet af den ena såväl som den andra af dessa befattningar, ovilkorligen måste förenas hos en person.

Här har äfven blifvit antydt, att Konungens ställning i Regeringen skulle förändras och hans makt inskränkas, om förslaget vunne godkännande. Jag tror ej, att detta förslag innebär något sådant och behöfver dervid ej erinra, att i dess formulering finnes intet, som kan gifva anledning dertill: tvärtom skulle utan gensägelse åtminstone derutinnan Konungens makt utvidgas, att, då han förut ovilkorligen måst välja sin statsminister bland *jurister*, skulle han, om förslaget godkändes, ega att dertill välja den han ansåge lämpligast bland svenska *medborgare* i allmänhet. Det är väl ej heller här på man syftar, då man talar om detta förslagets inflytande på konungamakten, utan man tänker sig att Konungen, om förslaget antoges, icke längre skulle kunna begagna den makt, grundlagen tillade honom; men den saken beror på omständigheter, som ligga helt och hållet utom lagstiftningens område, och med hvilka det således är bäst att här icke sysselsätta sig.

Slutligen har blifvit mot förslaget anmärkt, att Ministern för utrikes ärendena skulle få en i förhållande till den norska Statsministern underordnad ställning. Utskottet har utelemnat rangbestämelseerna just i särskild afsigt att öfverlemnna åt Kongi. Maj:t, som utan tvifvel kan lämpligare ordna dessa förhållanden, att ställa så som honom i detta fall bäst synes, men Utskottet har dock tillika lyssnat till den erinran, som vid ett föregående tillfälle framstälts af en utaf Kammarrens ledamöter, att gifva Departements-chefen för utrikes ärenden en särskild ställning.

Jag anhåller om bifall till det föreliggande förslaget.

Grefve Hamilton, Henning: Vid ett föregående tillfälle, — om jag rätt minnes, för sex år sedan — uttalade jag här en åsigt, öfverensstämmande med grundtanken i det förslag, som nu föreligger till

antagande eller förkastande. Jag trodde då och tror ännu, att det hade varit lyckligt, om Konungen i sammanhang med det förslag till Riksdags-ordning, hvilket — vi måste erkänna det — väsendtligen, ökat Riksdagens makt, föreslagit sådana förändringar i Statsrådets organisation, att äfven detta erhållit den ökade styrka, som af de förändrade omständigheterna påkallades. Dertill hade visserligen erfordrats *något mera* än hvad Utskottet haft att åstadkomma; men bland föreskrifter, som jag tror skulle till ändamålet bidragit, hade varit, om Konungen egt att utse en bland Statsrådets ledamöter, utan afseende på den förvaltningsgren, åt hvilken han egnat sin verksamhet, att inom Statsrådet intaga det främsta rummet och, att jag så må uttrycka mig, vara en exponent af Statsrådets politiska karaktär samt i viktigare fall hafva ledningen af dess kollektiva framträdande. Skall Statsrådet inom representationen åtnjuta den aktning och hafva det inflytande, som obestriddligen är önskvärdt, så fordras dertill, att man hos detsamma finner enhet och konsekvens. Jag tror mig dock ej vara motsagd af erfarenheten, om jag säger, att detta ej är möjligt, så vida ej *en* vilja, en personlig öfverlägsenhet, vid viktiga tillfällen är den ledande och trycker sin stämpel på det hela.

Man har sagt, att vår Regeringsform ej lemnar plats för en konseljpresident bredvid Konungen, som sjelf förer ordet i sin konselj. Detta är fullkomligt sant. *Bredvid* Konungen finnes ingen plats, men *under* honom finnes alldeles tillräckligt utrymme för storheter af ganska olika beskaffanhet, och af de dimensioner, som det närvarande Statsrådet har och kommande sådana lära få att erbjuda. Saken är den, att Konungen är en konstitutionel monark, och att den konstitutionela monarkien, som är en vördnadsbjudande och i många fall förträfflig institution, likväl företer motsägelser, som ej äro lätta att lösa. För min del tror jag icke, att tillvaron af en statsminister, konseljpresident eller hvad man vill kalla honom, skulle blifva bland de mest skärande, men deremot i brydsammare fall kunna väsendtligen bidraga att lösa mer än en af de öfriga.

Jag skulle kanske vidlyftigare utvecklade mina tankar i detta ämne, om det varit min afsigt att yrka bifall till Konstitutions-Utskottets förslag, men detta är ej förhållandet. Jag gör det ej, dels med afseende på de brister, som jag, i likhet med några föregående talare, anser förslaget ega, dels därför att jag är af den åsigten, att ett förslag till en förändring i Statsrådets organisation bör utgå från Regeringen och ej från Representationen. Det är ej möjligt för den enskilde representanten eller för Konstitutions-Utskottet att genomskåda alla de omständigheter, som vid ett sådant förslag äro att iakttaga, och dessutom kan endast Regeringen vidtaga åtgärder, på det att samtidigt erforderliga förändringar må kunna ega rum i Riktsakten.

Det gifves äfven en annan anledning, hvarför jag ej anser mig nu böra rösta för bifall till Utskottets förslag, och den är att, då förslaget sista riksdagen behandlades, yttrade sig Justitie-statsministern deremot, visserligen ej så, att han ovilkorligen förklarade sig erna afstyrka Konungen att bifalla detsamma, men dock i tydliga

ordalag ogillande. Hvad skulle då blifva följden om Riksdagen antog förslaget? Jo, antingen att Konungen afsloge detsamma, i hvilket fall det vore af föga gagn att vi här gifvit bifall dertill, eller ock att förslaget af Konungen antoges. Detta sednare anser jag vara föga bättre, ty man skulle då med skäl kunna befara, att den nya institutionen komme att handhafvas af män, som mot densamma vore mindre välvilligt stämda eller svagt uppfattade dess betydelse. För att den skall blifva gagnande, måste den likväl, enligt min åsigt, från första början förvaltas af män, ej blott med förmåga, utan ock med god vilja, samt uppfyllde af den öfvertygelsen, att de inträdde i en ställning, som fördrade stora krafter, men derjemte gäfvé tillfälle till en för den konstitutionela monarkiens upprätthållande nödig och till det allmännas båtnad fruktbringande verksamhet. Sker ej detta, blir följden att det nya konseljpresidents- eller statsministersemetet från början förlorar sin betydelse och vi komma ur askan i elden. För min del anser jag likväl askan tillräckligt varm, hvareföre jag afstyrker bifall till det föreliggande förslaget.

Herr Nordström: Då ifrågakommande förslag till vissa ändringar i Statsrådets organisation, tillstyrkt af Konstitutions-Utskottet på initiativ af en ärad ledamot af denna Kammar, under nästföregående riksdag den 19 April förevar till granskning för bordläggning till definitivt antagande, hade jag tillfälle att framlägga skäl för min åsigt om förslagens logiska oförenlighet med de andra stadganden i grundlagarne, som bestämma Konungens makt och myndighet jemte sättet för dess utöfning, men som skulle förblifva oförändrade; och har sedan dess icke fått anledning att frånträda dessa mina åsichter.

Bland de tio Konungens rådgifvare, af hvilka Statsrådet enligt våra nu gällande grundlagar bör vara sammansatt, skola två vara statsministrar och innehafva Rikets högsta värdighet, såsom det heter i 34 § Regeringsformen. Denna värdighet är dock bunden vid portföljerna för justitie- och för utrikesärendena, och utgör ett historiskt minne från de tider i vår statsförfattnings historia, då Riksdrotsen och Rikskanslern (sedermera Kanslipresidenten) innehade densamma jemte nämnda portföljer; och vore det nu endast fråga om att låta uttrycken om denna värdighet från grundlagen utgå, skulle det väl icke möta några synnerliga betänkligheter, enär i alla fall den sanna statsmannavärdigheten utgår från en djupare grund och gör sig, vid rådslagen, gällande på högre skäl, än dem, som hemtas från rangordningen. Men detta utgör icke hufvudmotivet för det framlagda förslaget; det är något annat, man dermed åsyftar, ehuru man trott sig icke böra derät i den föreslagna lagtexten gifva ett öppet uttryck. Det är en såkallad *premierminister* eller *konseljpresident*, man genom förslaget om en bland de tio rådgifvarne af Konungen utsedd *statsminister* vill hafva tillskapad, ehuru sjelfva benämningen icke i lagtexten förekommer, och ej heller någon annan specialfunktion honom der förbeålles, än den junnförelsevis ganska anspråkslösa, att granska nyvalda riksdagsmäns fullmakter; en redan i och för sig så mycket mer anmärkningsvärd brist i lagskrifningskonst, som, då man likväl i lagtexten tilldelat den föreslagna statsministern

eller konseljpresidenten denna enda specialfunktion, lagtolkaren eller läsaren desto lättare förledes att tro, att någon annan ej borde honom tillkomma, än den för hvarje ledamot af Statsrådet gemensamma, att vara konsultativ medlem af rådkammaren, så vida ej chefskapet för något af statsdepartementen kunde honom anförtras.

Att emellertid en sådan tolkning, ehuru grundad på fasta och allmänt godkända tolkningsreglor, här skulle leda till misstag om den atsedda meningen, och att syftemalet med förslaget är, att i regeringen införa en *konseljpresident*, derom upplyses man genom hvad i motiven till förslaget yttras. Man läser der, *huru* som det skall hafva visat sig vara af sakens natur påkalladt, att, utan att derom något i grundlag finnes stadgadt, bland Statsrådets ledamöter alltid funnits någon med den ställning till sina embetsbröder, att Konungen företrädesvis valt att meddela sig med honom, då Han (Konungen) funnit nödigt att i något ärende af större politisk vikt, innan det samma till afgörande företages, på förhand inhemta Statsrådets mening, och till hvilken, å andra sidan Riksdagen kunnat vända sig, då det gällt att i någon maktpåliggande och regeringens ställning i det hela berörande fråga erfara dess tankar. Man läser der vidare, *huru* som, då detta behof, enligt Utskottets påstående, skall hafva framträtt med den beständhet, att det ej kunde afvisas, Utskottet ansett det hinder, som nu i grundlagen skall finnas mot denna angelägenhets fria och naturliga utveckling, böra undanrödjas. Detta hinder skulle ligga i Justitie-statsministerns hoga värdighet, i följd af hvilken han ansetts sjelfskrifven att intaga en sådan framstående politisk ställning, ehuru han kunde i högre eller lägre grad sakna de dertill erforderliga politiska egenskaper, om ock han egde nödig skicklighet att bekläda chefskapet för Justitie-departementet. Det är egentligen på dessa skäl, som Utskottet trott sig böra föreslå afskaffande af både Justitie-statsministern och Statsministern för utrikes ärendena, och införande i stället af *en enda Statsminister*, hvilken Konungen skulle ega att utse bland Statsrådets samtliga ledamöter med eller utan departement; och på det att Konungen skulle dervid kunna vara desto friare i sitt val, föreslås äfven upphäfvandet af det nuvarande, mycket välbetänkta och för högsta förvaltningen i lagbunden ordning af vårt samhälles administrativa och ekonomiska angelägenheter särdeles viktiga stadgande i 6 § Regeringsformen, enligt hvilket minst två bland de tre Statsråden utan departement böra hafva förvaltad civil beställning.

Det blir således vid läsningen här af uppenbart, att hufvudafsigten med föreliggande förslag är att skapa en konseljpresident under namn af statsminister, hvilken skulle begagnas såsom organ, då Konungen i något ärende af vikt ville *på förhand* inhemta sina rådgifvares mening, eller då Riksdagen i viktigare frågor ville på förhand erfara Regeringens tankar; och att han äfven, ombedd derom eller icke, skulle hos Konungen, vid rådgifvarnes frånvaro, kunna blifva ett språkrör för deras åsikter, så vidt han kände dem, är sjelfgifvet och dessutom en följd af hans tillämnade ställning såsom den förste bland rådgifvarne.

Tages nu detta förslag i betraktande från de hufvudsynpunkter,

ur hvilka hvarje förslag till ändring i grundlag, enligt tydliga föreskriften i 38 § Riksdags-ordningen, främst bör bedömas, nemligen huruvida det kan anses vara nödigt eller nyttigt och huruvida det är möjligt att verkställa. ledes man naturligen till frågan: finnes ej redan nu något fullt användbart sätt för meddelanden i statsärenden emellan Konungen och Hans rådgifvare, eller emellan Regeringen och Riksdagen, då vederbörande på förhand önska få kännedom om de andras tankar? För min del synes det mig, att man ej borde kunna tvifla derpå. Konungen kan ju af hvilken anledning som helst, när han så finner godt, låta sammankalla sina rådgifvare, för att inhämta deras mening om ett ärende, likaväl på förhand, som då det skall företagas till afgörande. Vill Han till preliminär konferens inkalla endast några af dem, står det Honom ock fritt; och som en hvar bland ledamöterna af Statsrådet, enligt det ganska välbetänkta stadgandet i nu gällande Riksdags-ordning af den 22 Juni 1866, eger tillträde i hvardera Kammaren med rättighet att deltaga i öfverläggningarne, och der de äfven i interpellationsväg kunna föranledas att yttra sig i viktigare frågor, så är ock på detta sätt, förutom hvad om det så kallade Hemliga Utskottet är stadgadt, för Riksdagen tillfälle beredt, att få på förhand erfaras Regeringens tankar i maktpåliggande och hennes ställning berörande frågor. För enskilda meddelanden i sådana ärenden kunna dessutom Statsrådets medlemmar i hvarje särskildt fall bland sig utse den, som dertill finnes lämpligast. Att det alltid borde vara *samma* person, torde för ingen del kunna påstås vara nödigt, helst man ovilkörligen måste kunna förutsätta, att den sålunda utsedde icke går längre i sina meddelanden, än hvartill han finner sig bemyndigad. Att således det framlagda förslaget, ur denna synpunkt betraktadt, icke kan sägas vara *nödigt*, synes härat vara en enkel följd.

Men, måhända, dock nyttigt? Vid besvarandet af denna fråga tillåter jag mig till en början fästa uppmärksamheten uppå, huru i alla afseenden *formlöst* föreliggande förslag framstår i fråga om *sättet* för de åsigtens meddelande, dem Konungen genom Statsministern såsom medlande organ, eller mellanlöpare, kunde vilja af Statsrådets öfriga ledamöter inhämta. Om sättet förekommer icke ett ord; och likväl äro de meddelanden, som genom det medlande organet skulle till Konungen frambäras, af den grannliga natur, att ej ens det ringaste tvifvel borde få finnas derom, att de med största trohet och samvetsgrannhet blifvit återgifna. Det medlande organet kan hafva missförstått eller uppfattat både frågan och meddelandena oriktigt; han kan hafva utegiömt en eller annan af de omständigheter, som väsentligen hörde till meddelandets fullständighet, eller gifvo åt åsigten dess rätta betydelse och syftning; han kan, med ett ord, hafva misstagit sig, äfven utan afsigt eller beräkning; och ehuru, när det ärende, som sålunda varit föremål för preliminära meddelanden, till definitiv pröfning upptages, tillfälle skulle öppnas för de missförstådda, att i sjelfva rådkammaren personligen upplysa Konungen om missförståndet, så torde det dock icke kunna anses vara *nyttigt*, helst det icke heller är nödigt, att införa institutioner, som icke desto mindre i många fall kunde leda till förvecklingar och obehag. Enda

sättet att undvika sådana vore. att meddelandena afgäfvos *skriftligen*, försedda med vederbörandes namnteckning, såsom förhållandet är i Danmark och andra konstitutionela stater. der rådgifvarne. eller ministrarne. pröfva och bestämma sin mening om förekommande ärenden i ett ministerråd, innan frågorna medelst formligt protokoll öfverlemnas till Konungens eller statschefens definitiva pröfning och beslut.

Anmärkta formlöshet öfver jag, för min del, vara sådan, att redan därför förslaget. sådant det nu är beskaffadt. icke borde antagas. Men då man öfvergår till frågan. huruvida det vore möjligt att verkställa i förening med Regeringsformens öfriga paragrafer, rörande utöfningen af Konungens makt. *oförändrade*. äfvensom med *oförändrad* ansvarighet för hans rådgifvare. förekomma ytterligare omständigheter, som göra förslaget om en öppen eller maskerad konseljpresident oantagligt. Enligt vår Regeringsform skola. såsom känt är, alla regeringsärenden. med undantag af ministeriela och kommandomål, för hvilka ett särskildt föredragningssätt är stadgadt. inför Konungen i Statsrådet af vederbörande departementschef föredragas. Honom allena är det förbehållet att *besluta*, sedan han inhemtat underrättelser och råd af sina tillstådesvarande rådgifvare. hvilka det åligger, att ovilkorligen *till protokollet* sina meningar yttra och förklara. Alla från *Konungen* utgående beslut och expeditioner skola ock. såsom en följd häraf, vara. för att blifva gällande. försedda med Konungens underskrift och med kontrasignation af föredragande departementschefen. Endast erinringar om verkställighet af redan utfärdade beslut kunna af den sistnämnde omedelbart aflätas. Kontrasignationen utmärker emellertid icke alltid. att beslutet öfverensstämmer med kontrasignantens åsigt; det är endast dess öfverensstämmelse med det deröfver i Statsrådet förda protokoll, som derigenom under alla omständigheter garanteras. Statsrådets ledamöter äro för sina rådslag ansvariga. så väl för dem, de ljudligen afgifvit. som i vissa fall. för att så säga, för dem de icke afgifvit. eller der de med tystnad låtit de fattade besluten passera. Det är. såsom vi veta, två fall, der de äro icke allenast berättigade. såsom eljest. utan ock *pligtige* att mot det fattade beslutet inlägga allvarlig föreställning: om de anse beslutet uppenbarligen strida mot grundlag. eller ock mot allmän lag; börande äfven i förra fallet kontrasignation af föredraganden vägras med skyldighet för honom att sitt embete nedlägga. om beslutet ändå vidblifves: §§ 4, 9, 38 samt 106, 107 Regeringsformen. På det rent administrativa området beror det för öfrigt på pröfning af Konstitutions-Utskottet, vid genomläsning af statsrådsprotokollen, huruvida sådana anledningar till anmärkningar emot rådgifvarne må förekomma, att de hos Riksdagen böra anmälas till vidare åtgärd.

Häraf förekommer det åtminstone mig vara uppenbart, att en *konseljpresident* allaredan finnes, att det är *Konungen* allena, som äfven i *formelt* hänseende är den enda och rätta Konseljpresidenten, och att bredvid eller på sidan om honom *officielt* rum ej kan beredas åt någon annan sådan, derest icke andra hithörande paragrafer i Regeringsformen tillika underkastas erforderliga ändringar i syftning att modifiera Konungens prerogativ och i grundlag stadgade makt och

myndighet äfven i *materiellt* hänseende. Vill man det, må det då bringas till *öppen* pröfning med förbigående af sidovägar.

Det finnes för öfrigt icke någon konstitutionellt styrd stat, utom vår egen, der grundlagen ovilkorligen stadgar, att Konungen endast i Statsrådet (eller hvad annat namn det må ega), omgifven af sina behörigen kallade rådgifvare, kan fatta sina lagligen bindande beslut, sedan han till protokollet emottagit rådgifvarnes, med ansvar förbundna rådslag. I dessa andra länder deremot rådplåga rådgifvarne eller ministrarne, samlade till ministerråd (eller hvilken annan benämning det må ega) för sig; och meddela derefter genom premierministern eller, efter omständigheterna, någon annan bland sina portfölj-innehafvande medbröder, sina skriftligen uppsatta meningar till Konungens pröfning och sanktion, hvarvid det likväl i en del stater står Konungen öppet att anbefalla rådplågningens fortsättande inför honom, men i åtskilliga andra, exempelvis England, sådana rådplågningar i Konungens öfvervaro sedan nära två sekler tillbaka upphört att anses behöriga; stående dock rättigheten för Konungen eller statschefen att vägra sin sanktion, om han så skulle finna lämpligt, i alla dessa länder oförkränt.

Jemföras nu dessa förhållanden i andra konstitutionela stater med förhållandet i Sverige, kan den väsendtliga olikhet, som dervid framträder, icke undgå uppmärksamheten. Deuna olikhet förklarar, huruledes i andra konstitutionela stater tillvaron af en konseljpresident, premierminister, eller hvad han må kallas, naturligen kan vara icke blott nyttig utan i många fall rent af nödig för ledningen af ministerrådets öfverläggningar, då deremot det egendomliga, som utmärker den svenska statsförfattningen uti iträgavarande afseenden, icke kan lemna rum för en sådan. Detta egendomliga i vår författning, mine Herrar, är för öfrigt produkten af den högsinnade uppfattning af Konungens ställning till folket, som genomgår vår inre historia genom seklerna vida längre tillbaka, än till den tid, då den *ständiga* rådkammaren i Gustaf I:s tid infördes. Det svenska folket har älskat att lagbundet styras af sin öfver partierna upphöjde Konung, understödd af insigtsfulla rådgifvare; men det har icke älskat att styras af, som det heter, "herrarne", eller particheferne, efter politiska kastvindar för dagen. Skulle denna grunduppfattning redan nu hafva förlorat sin styrka och verkan?

Vi hafva emellertid, äfven vi, ett slags ministerråd, nemligen den s. k. *statsrådsberedningen*, hvarom väl grundlagen ej talar, men som likväl af hvarje tänkande man måste erkännas vara mycket nyttig, ehuru tider funnits, då äfven dess tillvaro af så kallade liberala partichefer angreps sasom inkonstitutionel. Detta klander torde dock redan få anses sasom en öfvervunnen ståndpunkt, och man kan således utan omgångar uppställa frågan: huruvida ej der en ordförande eller konseljpresident vore af behöf påkallad? Der hère rådplåga gemensamt, är naturligtvis en ordförande väl behöflig; men en annan fråga är, huruvida det vore nödigt eller nyttigt, att det i vår statsrådsberedning alltid borde vara *samma* person. Den mångfald af ärenden, som der beredas till föredragning i Statsrådet, den mångfald

fald af gällande föreskrifter under olika namn. lagar, förordningar, kungörelser, kungliga bref, reskripter m. m., som dervid i en öfvervägande mängd af administrativa ärenden kunna komma till tillämpning, emedan äfven i besvärsmål en redan *gifven* föreskrift icke får uppoffras för en *lex in casa*, allt sådant gör det i hög grad betänkligt att besvara denna fråga med ja; och synnerlig uppmärksamhet förtjenar härvid väl ock det förhållande, att, ehuru statsrådsberedningen icke är i afseende på sitt förfaringssätt bunden af någon instruktion, ehuru den således fritt kan röra sig i detta hänseende, det vedertagna bruket, om jag icke är orätt underrättad, dock der skall utbildat sig derhän, att den departementschef, till hvars föredragning i sjelfva Statsrådet ett ärende hörer, ock är den, som i beredningen leder de preliminära öfverläggningarne derom och sålunda dervid fungerar såsom ordförande. Det vill synas, som vore detta bruk mycket ändamålsenligt, särskildt med afseende på de speciela, på sakfrågans väsende inverkande upplysningar, som för dess bedömande äro nödiga och den departementschefen såsom sådan är pliktig att införskaffa och meddela.

Man talar ock om önskvärldheten af *sammanhållning och enhet* i åsigtter hos ledamöterna af rådkammaren, och säger sig tro, att sådant genom insättande af en konseljpresident skulle kunna i högre grad än nu åstadkommas. Önskvärldheten deraf må villigt medgifvas: men huru konseljpresidenten skall kunna tillvägabringa denna sammanhållning genom blotta sin tillvaro, är svårt att inse, så länge den ansvarighetslag för Konungens rådgifvare, som nu eger gällande kraft, skulle förblifva oförändrad. Den fördrar, att rådgifvaren skall införsjelfva Konungen i Statsrådet till protokollet uttala sin moget öfvervägda öfvertygelse, äfven då den strider mot Konungens: huru skulle han då kunna förpligtas att ändra den, om den komme i strid med konseljpresidentens? Den på bättre skäl grundade öfvertygelsen bör, det är sannt, hos den samvetsgranne mannen verka till frånträdande af hans egen, särdeles i samhällsfrågor af vigt; men om nu de bättre skälen låge på konseljpresidentens sida, så är det ej därför, att han är konseljpresident, utan därför att hans intelligens är mångsidigare och djupare, mera klarsynt och genomträngande, och om han sålunda kan bringa sin motståndare till att öfvergå på hans mening, är det icke konseljpresidenten, utan den högre intelligensen, som här tager segern. Men en sådan behöfver icke, för att välgörande verka genom styrkan af sina skäl och sin andes högre ingifvelser, någon speciell rang eller titel. Han ger sig dem sjelf, och bör ej heller kunna undgå att derigenom tillvinna sig Konungens uppmärksamhet. Detta allt gäller i ännu större mån om så kallade politiska frågor, der oftast de rätt uppfattade omständigheterna bestämna beslutet. Skulle åter Konungen vid valet af konseljpresident hafva misstagit sig om personen, huru komme det då att gå med den i sig sjelf önskvärda sammanhållningen, för att ej tala om många andra möjlige följder af misstaget?

Men äfven en annan synpunkt har under diskussionen blifvit framhållen af åtskilliga bland de Kammarens ärade ledamöter, som önska bifall till förslaget. De hafva sagt, att dess antagande skulle leda ett steg närmare till det *parlamentariska styrelsesättet*. Det är

anmärkningsvärdt, att knappt något ord oftare förekommer under debatter om konstitutionella frågor, än ordet parlamentarism, utan att det fullständiga begreppet deri ännu kunnat uppgifvas. I sjelfva England, parlamentarismens vagg, hafva utmärkte författare förklarat, att det ej kan fullständigt definieras. Företrädesvis fäster man dervid dock föreställningen om en, i följd af meningsstrider i viktiga frågor emellan regeringen och den bestämmande majoriteten i representationen, tillkommen ny regering, deri majoriteten finner sina önskingar företrädade af män, tillhörande dess parti. Således i sjelfva verket en vexlande partistyreelse. Må vara, att detta styrelsesystem i England, der det tillkommit, icke på grund af principiella konstruktioner, utan genom omständigheternas makt, der det nu är införlifvadt med sedvänjorna och modifieras till sina mindre goda följder af andra viktiga förhållanden, kunnat verka gynnsamt för det hela. Men att till ett land från ett annat söka öfverflytta politiska institutioner och maximer, utan att tillika kunna öfverflytta den jordmån, ur hvilken de vuxit upp, har öfver allt, der försöket gjorts, visat sig vara mycket vanskligt, särdeles då det gällt länder, som sjelfva från urminnes tider varit i åtnjutande af en representativ författning, grundad på andra utvecklingar. Man må, hvad vårt land angår, i detta hänseende särskildt betänka den sociala ställningen inom de klasser, från hvilka majoriteten i representationen nu utgår, och att man kan vara en god riksdagsman, utan att därför vara hvad man kallar statsman med alla de egenskaper, som uppfyllande af en sådan verksamhet påkallar. Hela vår Regeringsform utgår ock, i fråga om Konungens och Riksdagens ställning till hvarandra samt den förres makt och myndighet, från grundsatser, så olika med den engelska författningens, att man i denna Regeringsform ej kan visa ens den aflägsnaste tanke på ett parlamentariskt styrelsesätt, ehuru icke desto mindre Riksdagens prerogativ och myndighet i förhållande till Konungen och hans regering der finnas på det noggrannaste bestämda. Högsta maktfördelningen hos oss är grundad på och fastställd genom statutarisk lag. I England äro parlamentets prerogativ, med undantag af bevillningsrätten, i de flesta afseenden grundade på erkänd sed. Sjelfva konseljpresidenten, eller premierministern, i England stöder sin tillvaro på denna grund, ehuru hans uppdrag, det oaktadt, innefattar en verksamhet af en ojemförligt mycket större betydelse, än den föreslagna konseljpresidenten, eller Statsministern, hos oss kunde erhålla. Att genom *lagstiftning* söka införa ett parlamentariskt styrelsesätt, vore i sjelfva verket för öfrigt ett olösbart problem.

Förevarande förslag, om än möjligen innehållande ett eller annat frö att taga vara uppå, kan jag för min del på alla dessa skäl, ej annat än afstyrka; och som öfriga under 3:dje punkten upptagna andringsförslag endast äro följder af det förstnämnda, är deras utgång på samma gång gifven.

Herr Faxé: Den ledamot af Kammarén, som yttrade sig i tredje rummet, synes mig så fullständigt hafva vederlagt de anmärkingar, som af en föregående talare framställdes mot detta förslag, liksom

ock en sednare talare så öfvertygande bevisat behöfvet af en förändring, att jag knappast skulle behöfva säga något vidare, om jag ej ansåge mig böra framlägga de skäl, som vid förra riksdagen förmodade mig att tillstyrka förslaget. Dessa skäl voro hufvudsakligen desamma, som af den tredje talaren omnämndes, men det väsendtligaste var dock att jag af erfarenhet visste, att det behöfs liksom en mellanlänk emellan Konungen och konseljen vid ganska många tillfällen. Ett ytterligare skäl var, att jag fann det olämpligt att Justitie-statsministern, som i följd af sin höga ställning hittills haft denna kommunikationsbefattning, om jag så får uttrycka mig, och varit att anse såsom en slags chef eller vice ordförande i Statsrådet, ovilkorligen skulle dermed fortfara; ehuru det icke alltid torde vara möjligt att hos samma person finna förenade de egenskaper, som fordras för denna höga befattning, och de, som otvifvelaktigt äro de förnämsta hos den, som skall hafva högsta ledningen af justitieväsendet, eller den högsta möjliga grad af lagkunskap, teoretisk såväl som praktisk; sådana voro mina skäl. Den talare, som jag nämnt, som såväl visade behöfvet af en förändring, hade emellertid några skäl, hvarföre han ej ville tillstyrka bifall till detsamma nu. Dessa skäl voro hufvudsakligen, att förslaget borde utgå från Regeringen, att samtidigt förslag borde väckas i Norge om förändring i föreningsakten, och att Justitie-statsministern förlidet år hade yttrat sig mot detsamma; han trodde att åtskilliga hinder skulle möta för verkställigheten; för min del tror jag att han likasom jag varit i tillfälle att inse om det finnes hinder för att tillämpa denna lag; jag tror således ej att det skälet bör föranleda förslaget förkastande. Den tredje talaren har visat oss, att vi icke af våra grundlagar äro bundna, så att vi böra anse oss förhindrade att företaga åtgärder till deras förbättrande genom förhållandet till Norge. Hvad angår Justitie-statsministerns yttrande vid sista riksdagen, tror jag ej att det var så positivt att vi deraf böra anse oss hindrade att nu företaga den föreslagna förändringen. Den siste ärade talaren hade många anmärkningar att göra, och riktigt uppfattade jag dem ej alla; han fäste sig bland annat vid att Statsministerns ställning skulle vara så oklar, men nog tror jag att den är lika väl bestämd som den nuvarande Justitie-statsministerns, och har denne ända hittills kunnat fungera såsom en sorts premierminister, så bör det väl också gå för den blifvande statsministern. Detta förslag innebär ingalunda någon förändring af 4 § Regeringsformen, ty Konungen eger liksom nu att fatta sina beslut, oberoende af hvad som tillstyrkes, och är förslaget således ej i denna del ologiskt. Det ser ut som om den siste talaren ville i grundlagen hafva ett reglemente för kommunikationen emellan Konungen och konseljen och emellan Konungen och Riksdagen, men jag hemställer till Herrarne huruvida detta kan vara nödigt eller ens nyttigt; det kommer att falla af sig sjelf hädanefter liksom hittills. Jag anhåller om bifall till det hvilande förslaget.

Friherre De Geer: I afseende på syftningen och de allmänna grunderna för nu föreliggande förslag, instämmer jag helt och hållet uti hvad som yttrats af Herr von Ehrenheim och Grefve Hamilton,

och vill jag ej upptaga tiden med att för egen del derutinnan anföras något vidare, utan ber att få inskränka mig till att upptaga några af de särskilda anmärkningar mot förslaget, som här blifvit framställda. Med full rätt har anmärkts, att under det förslaget enligt Konstitutions-Utskottets motivering påtagligen åsyftas att åt en af Statsrådets ledamöter bereda en framför de öfriga upphöjd och betydelsefull ställning, innehåller sjelfva lagförslaget ingenting för att försäkra honom om en sådan ställning. Det är emellertid, efter hvad jag tror, just en fördel att förslaget snarare lemna rum för en utveckling af det åsyftade ändamålet än det kategoriskt föreskrifver, huru det skall vinnas. Jag är nemligen ej säker, om vi ännu äro komna på den punkt af konstitutionel utveckling, att anordningen i sin helhet kan eller ens bör genast sättas i verket, men jag är öfvertygad att den förr eller sednare skall blifva en nödvändighet. Just derför att förslaget lemna full frihet att mer eller mindre begagna sig af institutionen, synes det mig att den eljest ganska riktiga anmärkning bortfaller, som Grefve Hamilton framställde, nemligen att ett förslag sådant som detta borde komma från regeringen. Om det *hunde* Kongl. Maj:t. att beträda den nya bana, förslaget innebär, skulle jag också hafva betänkligheter att understödja detsamma, men nu finner jag deri ingen våda; skulle han åter finna närmare bestämmelser vara af nöden, så finnes intet hinder för Kongl. Maj:t att betrakta Riksdagens beslut endast som ett principbetänkande och framlägga ett närmare bestämdt förslag. En af Kammarens ledamöter, som tillika är en utmärkt statsrättslärare, har både vid den riksdag, då förslaget antogs att hvila, och nu påpekat huruledes våra konstitutionella förhållanden äro så olika andra länders, att här ej skulle finnas plats för den verksamhet, som tillhör en premierminister. Han åberopade bland annat Englands exempel, men vid sista riksdagen upplyste han oss också derom att såväl premierministern som hela kabinettsrådet i England ej finnas omnämnda med ett enda ord i någon lag, utan hafva en alldeles traditionel tillvaro och hafva utvecklats sig på sidan om lagen. Skulle det då ej vara möjligt, att äfven en statsminister i Sverige kunde få någon betydelse, utan att hans verksamhet vore närmare bestämd i grundlagen, ehuru jag hvarken onskar eller tror, att han någonsin kan få samma betydelse som premierministern i England. Jag tror att det, utan att göra något intrång på 4 § Regeringsformen, skall finnas tillfälle till verksamhet nog för en ordförande i Statsrådet. Om jag rätt har fattat saken, så är kärnpunkten i den obenägenhet mot förslaget, som hos många förefinnes, just den, som af den förste talaren angafs; man vill här i Sverige, att Konungen och ingen annan skall vara ordförande i Statsrådet. Detta är också fullt riktigt så ofta som Konungen sitter i Statsrådet, men Statsrådets verksamhet är icke inskränkt till den, som utöfvas i sittande råd. En stor del af arbetet sker i statsrådsberedningen, der Konungen icke är närvarande, och om andra rådsläpande församlingar behöfva en ordförande, synes det mig som om statsrådsberedningen ej vore mindre i behof deraf, då sammanhang och konsekvens der äro så af nöden. Det är ett helt annat förhållande med statsrådsberedningen, än det som eger rum med Högsta

Domstolen, hvilken här äberopats kunna reda sig utan ordförande. I en domstol är en hvar skyldig att uttala sin mening, utan afseende å hvad som blir majoritetens beslut, och någon sammanjemkning får ej komma i fråga. I det politiska lifvet är det helt annorlunda.

Statsrådet har äfven en annan verksamhet, och det är deltagandet uti Riksdagens förhandlingar. Då förslaget gjordes hvilande, yttrades i afseende härå utaf Hans Excellens Herr Justitie-statsministern, att Departements-cheferne voro de rätte att lemna Riksdagen meddelanden från Regeringen, och det är nog mycket riktigt. Så snart frågan rör uteslutande departementsärenden, men det finnes frågor, som röra alla departementen, eller flera bland dem, eller intet departement alls. Anser man nu, att alla frågor böra göras till rena departementsfrågor, att det ej finnes några politiska frågor, då behöfs det kanske ej någon, som i Riksdagens Kamrar talar i hela regeringens namn, men om man ej har en sådan uppfattning, tror jag att han kan vara både nyttig och behöflig. Detta i afseende å de officiela meddelanden, som göras inför Kamraren, men det torde redan hafva visat sig vara behöfligt att, innan större och viktigare frågor framläggas af Regeringen inför Riksdagen, de undergå en beredning genom enskilda öfverläggningar mellan Statsrådet och medlemmar af Riksdagen, och då är det af vigt att någon finnes, som kan anses berättigad att föra sådana underhandlingar i Statsrådets namn, naturligtvis under förutsättning att han är först förvissad om att hvad han då yttrar ej ogillas af Konungen eller hans kolleger. En framstående ordförande i statsrådet synes mig också medföra den fördelen att, om också anspråken på statsmannaegenskaper komma att ställas något hogre på denne ledamot af statsrådet än som skulle göras om han ej beklädde en sådan plats, kunna deremot dessa anspråk ställas något lägre på alla de öfriga, och jag tror det vara lättare att finna en, på hvilken man kan ställa sådana anspråk, än att finna chefer för alla departementen, som på samma gång äro skicklige fackmän och mera framstående politiska personligheter.

Här har äfven talats om den förändrade ställning, i hvilken Statsministern för utrikes ärendena skulle komma genom detta förslag, men jag kan för min del ej finna hvari detta skulle bestå. Han är nu af grundlagen ställd såsom den andre i statsrådet, näst efter Justitie-statsministern, men framför de öfrige; alldeles samma ställning skulle han nu få efter detta förslag, endast med den förändring att det möjligen kunde blifva någon annan än Justitieministern, som komme att intaga platsen framför honom, såvida han ej sjelf komme att intaga denna främsta plats. Jag vill ej vidare upptaga Kammarrens tid med att besvara några smärre anmärkningar, som riktats mot föreliggande förslag, utan slutar med att yrka bifall till detsamma.

Herr von Koch: Om jag för ett ögonblick kunde tro att antagandet af nu föreliggande förslag skulle leda till konungamaktens försvagande eller minskning i regentens personliga inflytande på regeringsärendena, skulle jag dertill säga nej, men då jag är öfvertygad om motsatsen, kommer jag att oaktadt förslagets små formela brister tillstyrka dess antagande. Jag tror att försla-

gets antagande skall öka konungamakten och skälet härtill är, att om förslaget antoges i dess nuvarande form, det beror på Konungen sjelf att tyda det så, att han helt enkelt låter ordförandeplatsen i Statsrådet öfvergå från Justitie-statsministern till någon annan Statsrådsledamot. Genom denne ordförande kan deremot också Konungen afhandla, om han vill, med Statsrådet och behöfver ej i Statsrådet, liksom i ett kollegium, gräla med 10 personer, hvaribland en eller flera, ehuru skickliga fackmän, eller mycket lärda, måhända, genom ovisshet kunna tråka ut honom. Med all respekt för mina gamla vänner juristerna och med erkännande, att äfven bland dem finnes en och aman statsman, tror jag dock att detta hör till undantagen, och att hos jurister lätt utbildas en noggrannhet och småaktighet som, understundom öfvergående till pedanteri, göra att jurister icke äro skickliga administratörer eller ledare af politiska debatter. Nu föreliggande förslag gifver Konungen ett större utrymme för hans val vid besättandet af en plats, som kräfver sällsynta egenskaper. Vill Konungen ej hafva någon mellanlänk mellan sig och Statsrådet, utan vill sjelf alltid deltaga i alla ärenden, kan han det efter förslaget antagande, såsom hittills, men han har en utväg att spara sina krafter och använda på nyttigare saker, än att i Statsrådet höra på diskussionen öfver oftast obetydliga besvärsmål. Finnes en ovanlig förmåga inom Statsrådet, gör den sig, oberoende af alla former, gällande, och det har händt att en statssekreterare, hofkansler, finansminister eller ecklesiastik-minister gifvit sitt namn åt ministerer. Detta kan vara bra, men kan också bringa Konungen och Statsrådet i en skef ställning till hvarandra, ty när Justitieministern enligt grundlagen är den främste i Statsrådet kan det lätt sära honom att en annan ledamot i sjelfva verket är den styrande. Jag föreställer mig att regenten genom detta förslag får tillfälle att fördela åliggandena mellan statsrådsledamöterna efter deras olika egenskaper.

Ett annat skäl, som kanske ej delas af alla, föranleder mig att rösta för förslaget, och det är att jag hoppas, att efter dess antagande Justitieministern får mera tid att egna sig åt de nödvändiga förbättringarne i vår lagstiftning. Det vore en ofantlig vinst, om vi finge en Justitieminister, som kunde föra oss fram till de lagförbättringar, vi väntat på sedan 1809, med en starkare fart, än den nuvarande så att säga homöopatiska.

Nödvändigheten för representationen att få en person, af hvilken den kan få veta regeringens tanke i viktiga frågor, har redan förut blifvit antydd af ett par högt aktade ledamöter inom denna ärade Kammare, hvilka båda varit Statsråd och af hvilka den ene vid ett föregående tillfälle yttrat att med Statsrådets nuvarande organisation den högra handen icke syntes veta hvad den venstra gör. Så är äfven förhållandet, och om det ena Statsrådet säger svart och det andra hvitt, så blir grått af alltihop, om det ens blir det.

Efter de förträffliga anföranden som här hållits af Friherre de Geer och Grefve Hamilton tror jag mig ej behöfva tillägga något vidare, än att det förundrar mig att Grefve Hamilton slutade med ett afstyrkande, sedan han till komplett evidens bevisat den föreslagna förändringens nytta. Hans yrkande om afslag grundade sig dels på

ett mer eller mindre tvetydigt yttrande af n. v. Justitie-statsministern, dels derpå att förslaget till en dylik förändring borde komma från regeringen. För min del anser jag det vara en fördel att förslaget ej kommit från regeringen med den erfarenhet vi under nuvarande statsskick fått, att regeringens förslag, just i dylika frågor, sällan accepteras. Konungen har ju i alla fall sista ordet och kan bifalla förslaget eller, om han så vill, uppfatta det såsom ett principbetänkande och för Riksdagen framlägga ett annat förslag. För dem, som fästa sig vid historiens lärdomar, vill jag slutligen påpeka, att 1840 års förändring i Statsrådets organisation vidtogs på framställning af enskild motionär.

Grefve Mörner. Carl Göran: Den siste ärade talaren började sitt anförande med det yttrande, att, om han kunde tro, att nu föreliggande förslag skulle föranleda minskning i regentens makt, skulle han säga nej dertill, men att efter hans öfvertygelse konungamakten tvärtom derigenom skulle stärkas, och en annan talare har ansett samma påföljd tydligen följa deraf att Konungen fick frihet att välja statsminister icke bland jurister, utan bland alla dem, för hvilka han hade förtroende. Om Herr von Koch och de öfriga Herrar, hvilka vid den nya representationsformens antagande yttrade sig för densamma, ville genomläsa sina då hafda yttranden och dervid lägga märke till hvad de då talade derom att förändringen icke skulle hafva någon förringande inverkan med afseende å regentens ställning — jag vill erinra mig att ett yttrande i sådan riktning finnes i dåvarande Justitie-statsministerns anförande till protokollet — och jemföra dessa spådomar med den nuvarande verkligheten, vågar jag säga att af en sådan jemförelse skall man kunna hemta anledning att vara försiktig, då man går till förändringar af ifrågavarande art. Har man vid ett sådant tillfälle ej skäl att rådfråga historien? Och kan man tro att ej samma förhållanden skola inträda i vårt land som visat sig hafva inträffat i hela det öfriga konstitutionela Europa? Har icke i dessa länder ministerstyrelsen inskränkt regentens personliga makt och inflytande samt utvidgat representationens i detta hänseende? Hvad säger i detta hänseende vår egen historia? Slå upp de glänsande bladen af vår frihetstid och mana fram de lysande bilderna af Sveriges dåvarande utmärkta regenter. Hvad finna vi då? Vi hade på den tiden såsom ordförande i Rådet en kanslipresident — en benämning som ljuder nästan lika med den af konseljpresident — och jag frågar: var det Konungen eller riksdagsmajoriteten som tillsatte denne ordförande? Jag tror att man, vid tanken häruppå, sväriligen kan säga att vi ej ega egen erfarenhet att rådfråga, ja en bedröflig erfarenhet. Jag vill ej påminna om hvem eller hvilka det var, som på den tiden bildade riksdagsmajoriteten; detta vore att framkalla alltför sorgliga minnen.

För min del anser jag att man bör se sig väl före, innan man beslutar hvad man i nu förevarande fall vill göra. Å ena sidan anmärkes såsom ett fel uti förslaget att det är för obestämdt, medan man å andra sidan just i denna omständighet sökt finna en förtjänst. Detta beror på huru man ser sakerna; men ett vapen, som kan blif-

va skarpt, i samma mån den, hvilken bemäktigar sig detsamma, vet att slipa det, kan blifva så skarpt, att det gör alltför stora inhugg på det föremål, mot hvilket det användes. Om således majoriteten inom representationen skulle komma att blifva den, som i verkligheten bestämde tillsättningen af Statsministern, och denne åter valet af Statsrådets öfriga ledamöter, skulle detta kunna blifva mindre förmånligt för konungamakten, och då torde de, som nu från förslagens obestämdhet hemta skäl till bifall, finna skäl till ånger.

En talare sade, att Statsrådets gamla organisation, då detsamma utgjordes af statsministrar, statsråd och statssekreterare, var svag och att detta förbättrades genom den 1840 införda förändringen, men det dröjde icke länge förr än han i sitt anförande kom att nämna, att genom denna förändring hade departementscheferne inom Statsrådet blifvit för mycket betydande och det kollektiva Statsrådets inflytande allt för obetydligt. Under den föregående tiden hade förhållandet varit alideles motsatt: då hade det kollektiva Statsrådet större betydelse, än hvad det sedermera fått. Nu vill man uti det nya förslaget afhjelpa den anmärkta bristen i den nuvarande organisationen genom tillsättandet af en Statsminister, hvilken skulle föra det kollektiva Statsrådets talan, men denne har, såsom redan anmärkt blifvit, ej fått sig i förslaget tillagd någon annan specialitet än att granska de nyvalde representanternas fullmakter. Kan fullgörandet af detta uppdrag utöfva en så märklig verkan, som blifvit förespeglad, så får jag säga, att det ej behöfves mycket för att åstadkomma densamma. Men benämningen gör icke saken, utan personligheten som innehar befattningen. Förgäfvos skall man försöka att medelst lagar och reglementen skapa storheter om sådana ej förefinnas. Äro de åter till finnandes, vinna de nog anseende och bana sig väg till makt och inflytande. Grefve af Wirsén började sin bana på den anspråkslösa platsen af revisor i Kammarrätten, och sannolikt trodde icke någon då att han skulle blifva premierminister. Många andra exempel skulle kunna anföras på huruledes här i landet framstående förmågor banat sig väg till anseende och utmärkelse.

En annan talare trodde att inrättandet af ifrågavarande embete vore nödvändigt, emedan, såsom han så vackert uttryckte sig, Konungen derigenom skulle slippa att gråla med Statsråden såsom i ett kollegium. För mig bevisade detta yttrande blott att talaren aldrig varit statsråd, knappast ledamot af något kollegium.

Man har sagt att konseljpresidenten skulle vara en mellanlänk mellan Konungen och Statsrådet, då detta icke vore inför Konungen församladt. För min del kan jag icke inse hvad en sådan mellanlänk skulle uträtta. Vill Konungen höra sitt råds tanke, kan han göra detta med eller utan protokoll, och i sådant fall blir han kanhända i tillfälle att lättare och fullständigare få höra dess sanna och verkliga mening, utan att den behöfver gå genom något slags språkrör. På en sådan omväg vinna meningarne sannolikt ej i tydlighet och ännu mindre i mångsidighet.

Genom hvad jag nu tagit mig friheten anföra, tror jag mig hafva ådagalagt i några fall vådorna, i andra obehöfligheten af förslaget. Redan förut har blifvit anfördt att förslaget har formella brister, men

man har sagt, att man dock ej borde låta deraf hindra sig att antaga detsamma, emedan bristerna endast berörde våra unionela förhållanden och med afseende på dem kunde medföra svårigheter. Jag vill visserligen ej bestrida, att de svårigheter, som i unionen hänseende kunna af förslaget härflyta, icke borde vara ett absolut hinder för förslaget antagande, så vida något stort och verkligt gagn kunde genom detsamma vinnas, men att skaffa sig en olägenhet för att derjente få bekymmer huru man skall lyckas ordna förhållandena till brödrariket, tror jag vara mindre välbetänkt. Enligt föreningsakten är Justitie-statsministern å svenska sidan ordförande i interimregering, när sådan kommer i fråga, och då är det kanhända ej alldeles onödigt, att denna plats beklädes af en person, hos hvilken man har rätt att fordra noggrann och fullständig kännedom om landets lagar och författningar. Det kan vara ovisst, huruvida "en stor politisk personlighet" skulle med samma framgång och utan att hos den andra sidan väcka farhågor eller ovilja kunna bekläda denna post.

Ingen af de föregående talarne har fäst uppmärksamheten på den förändring det nu föreliggande förslaget innefattar med afseende å den nu befintliga bestämmelsen, att af de tre konsultativa statsråden minst två skola hafva förvaltadt civil beställning. Så länge samma förhållande eger rum som nu, eller att en mängd besvärsmål, om hvilka man visserligen, såsom en föregående talare gjort, kan tala med ett visst förnämt förakt, men af hvilkas lagenliga afgörande medborgares välfärd dock kan vara beroende, behandlas i Statsrådet, tror jag det vara godt om ej alla Statsråden kunna väljas med afseende endast på politiska antipatier eller sympatier, och att ej alla tabulletterna kunna göras till mål för den enskilda äregrifvheten utan hänsyn till personens insigter eller under en längre tjemstemannabana ådagalagda duglighet, eller företrädesvis besättas med riksdagsmajoritetens, om jag så får säga, kreatur. Då denna fråga vid förra riksdagen diskuterades, och jag emot den föreslagna förändringen anförde mina betänkligheter, gjordes häremot den erinran, att, då Konungen skulle bland statsrådets ledamöter utnämna en Statsminister, inskränktes hans valrätt alltför mycket, om stadgandet skulle qvarstå, att två af de 3 konsultativa statsråden skola hafva beklädt civilt embete. För mig är sambandet mellan dessa två stadganden ofattligt. Det står icke i den föreslagna nya grundlagsparagrafen, att Statsministern skall hafva beklädt civilt embete eller något embete alls. Han kan hafva varit prest, militär, landtbrukare eller hvad som helst. Någon vederläggning af min anmärkning kan jag således ej finna att den gjorda erinran innebär.

Den ifrågavarande Statsministern har man påstått vara nödvändig för att införa representationen föra regeringens talan. Detta yttrades af den andre talaren, som näst före mig hade ordet. Men huru skall Statsministern kunna fullgöra detta åliggande, då enligt grundlagen ärendena skola *samtidigt* behandlas i båda Kamrarna? Han kan ju ej vara samtidigt på två ställen utan måste i den ena Kammaren begagna substitut, och jag vågar tro att i allmänhet denna Kammarer blir den, som i händelse förslaget antages, får nöja sig med substituten. Den föreslagna förändringen skulle således, efter mitt

förmenande, verka nedsättande icke allenast för konungamakten, utan äfven för denna Kammare. Öfvertygad att förändringen hvarken är nödig eller nyttig, anser jag den ej böra af denna Kammare bifallas, hvarför jag anhåller om afslag.

Herr Rydin: Denna fråga har varit föremål för så långvariga debatter, att icke mycket återstår att i ämnet tillägga, och jag vill dertföre endast med några ord söka att försvara Konstitutions-Utskottets betänkande och utveckla de skäl, hvarföre jag för min del fort-tarande yrkar bifall till dess förslag.

Den talare, som näst före mig hade ordet, uttryckte sina åsigt-er i ett varmt föredrag, deruti han ville visa vådorna af den föreslagua förändringen så väl för konungamakten som för maktfördelningen inom staten i allmänhet. Jag tror icke, att dessa vådor äro så syn-nerligen stora, och skall anhålla att dertför få angifva mina skäl. Den ärade talaren påpekade tillika, huruledes man vid representa-tionsreformens genomförande förespeglade åtskilliga vackra saker, som sedermera icke slagit in, men jag vill dertvid anmärka, att, lik-som man kan uttrycka förhoppningar och måla i ljusst, så kan man äfven måla i mörka färger, utan att egentligen någondera förfarings-sättet kan tillmätas någon synnerlig vigt vid en frågas afgörande.

Om vi emellertid taga det förevarande förslaget i betraktande sådant det verkligt lyder, så finna vi, att detsamma icke är något annat än ett af samhällsutvecklingen påkalladt litet steg framåt, ett steg, som har sin fulla förklaring i föregående förhållanden. En ärad talare framdrog exempel ur vår historia och framhöll dessa såsom orsaken, hvarföre han för sin del ansåg denna förändring betänklig. Jag vill deremot endast med ett par ord ådagalägga, att samma för-ändring blott är en nödvändig länk i vår statsrättsliga utveckling, och att den står i full harmoni med vår historia. Så ofta Svenska rådet haft någon betydelse, har ock i spetsen för detsamma funnits en ordförande, ehuru visserligen icke någon bestämmelse derom varit intagen i grundlagarne. I denna egenskap fungerade på sin tid Riks-kansleren och sedermera Kanslipresidenten. När vår nu gällande Regeringsform antogs så, utom det att man förvandlade Frihetstidens Kanslipresident till *Utrikes-statsminister*, ansåg man sig böra särskildt fästa afseende å det af Gustaf III åter upplifvade drotsembetet, som var förenadt med ordförandeskap i Högsta Domstolen m. m., den enda myndighet, som då hade rätt att med Konungen öfverlägga och besluta. Den höga ställning, som Drotsen derigenom intog, var an-ledningen till att det nya embetet, Justitie-statsministern, genom 1809 års Regeringsform erhöi platsen såsom det förnämsta i Konungens råd. Justitie-statsministern fortfor att vara ordförande i Högsta Domsto-len ända till år 1840, då alltså, i och med detsamma han skildes från denna funktion, alla skäl att bibehålla honom vid sin höga värdighet försvunno.

Hvad innebär nu den förändring, som här är föreslagen? Jo, ingenting annat än att Chefen för Justitie-departementet befrias från skyldigheten att vara den främste i Statsrådet och således äfven från den fordran, som man nu måste ställa på honom, eller att han,

utom det att han skall vara egnad till Departements-chef, ätven skall innehafva de egenskaper, hvilka företrädesvis böra utmärka konseljens främste man, och hvilka med tidens växande kraf blifva allt mera svåra att uppfylla. Ja, jag går så långt, att jag påstår, att den förändring, hvarom här är fråga, är påkallad rent utaf afbillighet mot Justitie-ministern. Han har nemligen helt andra ärenden att handlägga än de politiska; han bör vara den bäste juristen, icke nödvändigt den skickligaste statsmannen. Justitie-statsministern kan visserligen äfven vara den förnämste politiske mannen, men han kan ock icke vara det, och jag frågar då, om det kan vara skäl att bibehålla ett grundlagsstadgande, som kan föranleda, att en person, som vore den mest tjenlige till Chef för Justitie-departementet, icke kan i denna egenskap användas, emedan han icke duger till Statsminister.

Denna fråga har således i och för sig icke någon så synnerligen stor betydelse: den afser icke någon större förändring i våra grundlagar än den, som skedde vid 1844—1845 årens riksdag, då man ur § 4 Regeringsformen strök bort orden "frälse eller ofrälse". Liksom man då ansåg dessa ord öfverflödiga, så anser man nu bestämmelsen om Justitie ministerns höga ställning obehöfelig. Frågan inskränker sig således helt enkelt till den, huruvida, då i Statsrådet alltid måste finnas en främste man, grundlagen skall innehålla bestämmelse om att en viss portfölj skall medföra denna värdighet, eller huruvida det icke är i alla afseenden enklare och bättre, att Konungen själf får utse denne person. Det kan under vissa förhållanden inträffa, att Statsrådets ledamöter äro med hvarandra jemngoda, och då faller det sig naturligt, att Konungen till statsminister nämner den äldste; finnes åter inom Statsrådet en person, hvilken innehar de egenskaper, som göra honom mest egnad att vara den ledande, och hvilken åtnjuter största anseendet, så kan denne utan hinder af grundlagen utses till Statsrådets främste man. Jag förstår således icke, huru man uti en sak af så enkel beskaffenhet kan finna något farligt.

Men, säger man, genom denna förändring har man ock i och med detsamma skapat en Konseljpresident, och detta leder till ministerstyrelse, hvars följd åter blir det parlamentariska styrelsesättets införande. Tron I, mine Herrar, att det vore möjligt att grundlägga det parlamentariska styrelsesättet endast genom en så simpel reform, som den här föreslagna? Nej, visserligen icke, men vår konstitutionela utveckling har nu kommit på den punkt, att Konungens rådgifvare onekiigen hafva större betydelse än förut, och denna större betydelse fordrar icke allenast frihet för de särskilda ministrarne att hvar och en på sitt område gå sin egen väg, utan den fordrar äfven en sammanhållning mellan de särskilda rådgifvarne och en solidaritet inom rådet, hvilken kollektivitet eller solidaritet åter i sin ordning fordrar en representant, och en sådan person är det, som enligt min åsigt icke kan undvaras under våra nuvarande konstitutionela förhållanden.

Den ärade talare, som hade ordet näst före mig, fästade uppmärksamheten på vådorna af en ministerstyrelse och framdrog såsom exempel förhållandena under frihetstiden. Jag vill dervid endast på-

peka den skilnad, som ligger deri, att det då var Riksdagen, som uppsatte förslag till rådsplatsernas besättande, och att Konungen var bunden inom detta förslag, att rådgifvarne vid beslutet hade bvar sin röst och Konungen endast två, samt att denne icke hade rätt att afskeda de rådgifvare, som Riksdagen hade påtvungit honom. Någon jemförelse mellan våra nuvarande förhållanden och Frihetstiden bör således i detta fall icke kunna komma i fråga.

Hvad vidare beträffar det parlamentariska styrelsesättet, som åtskilliga förmäna redan vara hos oss infördt, så får jag säga att jag icke hört två personer, som svarat lika på frågan om hvad det parlamentariska styrelsesättet är, och vill man såsom exempel framdraga förhållandena i England, så sakna vi helt och hållet vilkoren för ett sådant styrelsesätt, som det der herrskande. Vi sakna nemligen först och främst rättigheten för valkretsarne att utan inskränkning välja hvilken person de behaga, och vidare, hvilket är ännu viktigare, hos oss består icke representantförsamlingen uteslutande af män med den samhällsställning och det intresse för det allmänna, att de utan arfvode utöfva sitt representantskap. Skulle vi få hela vår representation sammansatt af personer, som kunde fritt väljas och vore utan arfvode, så tror jag, att man äfven hos oss skulle kunna börja att tala om det parlamentariska styrelsesättet, men så länge valkretsarne äro bundna inom sig sjelfva och ledamöterna ätnjuta aflöning, så är det alldeles oräknbart, att en Kammarer skall kunna ur sin midt skapa en ministär. Dessutom finnes en annan sak, som gör att vi icke kunna förlikna vårt styrelsesätt med det Engelska, och den är, att der finnas politiska partier, som stå bestämdt emot hvarandra och hafva visst mål för sin verksamhet, då här endast existerar, om jag så må säga, en dispyt om ett förslag skall antagas eller icke, men inga politiska partier så utbildade, att man ur dem skulle kunna välja ledamöter i en ministär och såmedelst grunda det parlamentariska styrelsesättet. I sammanhang härmed vill jag dock tästa uppmärksamheten på en vigtig omständighet, eller den att, om vi fortfarande vidhålla våra gamla institutioner, så kunna vi lätteligen komma in på ett annat slags parlamentariskt styrelsesätt, en karikatur deraf, enär den tid kan komma, då det icke finnes en enda person i hela Sveriges rike, som är ansvarig eller vill taga ansvaret på sig för hvad som sker. Statsrådet fördelar sig nemligen uti de särskilda departementen, inom detsamma finnes ingen kollektivitet och ingen person som står i ansvar för det hela, utan ministrarne citera Riksdagens skrivelser och expediera de löpande ärendena. Riksdagen åter å sin sida fördelar sig i de båda Kammarne, hvilka hvar för sig fatta sina beslut, och till följd af den slutna voteringen behöfver ingen representant förklara, att jag har haft den eller den åsigten och står ansvarig för det eller det beslutet. Vidare hör man sägas: för min del skulle jag vilja göra så och så, men mina kommittenter vilja det icke, och derföre kan jag det icke heller. Då på sådant sätt hvar och en skyller ifrån sig på den andra, då Konungens ansvar hvilat på hans rådgifvare, då dessa skudda det ifrån sig på representationen och de enskilda representanterne skylla på sina kommittenter, kommer man slutligen derhän, att ingen person står i ansvar för regeringssystemet. Genom den nu föreslagna förändringen åstadkommes dock,

att inom regeringen alltid finnes en person, som icke kan undandraga sig detta ansvar, och man bör då kunna hoppas att denna ansvarighetskänsla skall utbreda sig från regeringen till representationen, dess särskilda afdelningar och ledamöter och på så sätt blifva hvad den ovilkorligen är, det kraftigaste upprätthållelsemedlet inom det konstitutionela samhället. Om man deremot icke vill insätta en enhetsrepresentant i statsrådet, så befarar jag, att ansvaret kan upplösa sig i enskilda viljor, af hvilka hvar och en skuddar det ifrån sig på de andra.

Mot förslaget hafva vidare anförts vissa formela betänkligheter, bland annat äfven från unionel synpunkt, grundande sig derpå att Justitie-statsministern är ordförande i interimsgovernmenten. Med afseende härå ber jag att få bemärka, att man i Sverige vid dylika fall aldrig förfarit på annat sätt än att, sedan grundlagsändringen först blifvit beslutet, har riksakten vid samma riksdag blifvit deretter ändrad, och Norge har sedermera aldrig vägrat att gå in på sådant, som rört Sverige ensamt. Den enda olägenhet, som härvid kunde inträffa, vore att interimsgovernment under tiden, innan förslaget hunnit antagas i Norge, behöfde tillsättas, i hvilket fall Justitie-statsministern, som icke längre vore statsminister, måste fungera såsom dess ordförande, men från denna svårighet skulle man lätteligen kunna hjälpa sig derigenom, att Justitieministern för tillfället utnämndes till statsminister. Vidare, med afseende på den framställda vigten af att Justitie-departementschefen är ordförande i interimsgovernment, må jag fästa uppmärksamheten på, att den norska Statsministern, som skall alternera med Justitie-statsministern såsom ordförande i interimsgovernmenten, icke har någon sådan särskild karakter som den, som är tillagd det svenska Statsrådets förnämsta ledamot.

Jag vill slutligen beröra anmärkningen mot borttagandet af bestämnelsen om att minst två af de konsultativa Statsråden skola hafva förvaltat civil beställning. Då man vet, huru elastiska orden "civil beställning" äro, och huru många personer finnas, som hafva beklädt civilt embete, men det oaktadt kunna vara alldeles oerfarna i förvaltningsaker, så må man icke föreställa sig, att uti den nuvarande lydelsen af grundlagen ligga några särskilda garantier för att man skall få skickliga statsråd.

En talare, som yttrade sig varmt för förslaget, förklarade, att han icke ville antaga detsamma, emedan det icke blifvit väckt af Regeringen. Men, mine Herrar, jag frågar, om vi icke, för den händelse Regeringen sedermera afslår förslaget, komma i vida bättre position i detta fall, ty sedan Riksdagen begärt en dylik förändring, kan Regeringen då icke undgå att ordna hithörande förhållanden så, att Statsrådet kan verka på för landet bästa sätt.

Jag yrkar bifall.

Grefve Mörner, Oscar: Om man i dag kommit hit med tvekan i anseende till de åsikter man i fråga om den nu föreslagna förändringen af Statsrådets organisation borde hysa, så vore ursäktligt om man numera vore alldeles villrådlig. Somliga talare

hafva än sagt att denna förändring vore egentligen obetydlig och af föga vigt, och än, i fortgången af sitt tal, låtit påskina att densamma vore i hög grad nyttig och gagnelig och således ganska maktpåliggande. Med en betydlig ifver hafva de i alla händelser förordat Utskottets förslag och en talare, som yrkade afslag, anförde sådana premisser att den slutliga konklusionen kom nära nog oväntadt. Man skulle af alla dessa stridigheter och motsägelser vara frestad tro att förslaget gynnar icke fått riktigt klart för sig hvarom frågan är, utan, med otvifvelaktig önskan att åstadkomma något godt, handlat icke med klar insigt och medvetande, utan efter en dunkel tro, som förespeglat dem ena stunden dessa, andra stunden andra förhållanden och slutligen utur en villrådighet framskaffat en mening.

För min del är jag nog lycklig att icke hafva varit plågad af någon sådan ovisshet. Mina åsikter om den föreslagna förändringen uttalade jag i den reservation jag afgaf efter förra årets debatt i samma ämne, och efter nära ett års förlopp hyser jag ännu samma öfvertygelse.

För att uppfatta hvarom frågan är, torde behövas göra sig reda för hvad Statsrådet nu är och hvad det, i händelse det nu förevarande förslaget antoges, skulle blifva. Vid en sådan granskning finner man att Statsrådet nu kan bestå af män, som, derest de ega erforderlig duglighet och redbarhet att förestå sitt kall, icke nödvändigt behöfva utgöras af de personer, som inom representationen hafva mest att säga. Med rättighet att deltaga i Kamrarnes öfverläggningar och der förklara och försvara Regeringens åtgärder, behöfva de dock icke lyssna till kommandoord ifrån det ena eller andra af förevarande politiska partier, utan, väl aktgifvande på nationens önskingar och behof och naturligtvis med månhet att dessa i möjlig mån uppfylla och befrämja, hafva de frihet att efter egen öfvertygelse söka verka för allmänt gagn och bästa, och om äfven den af en talare såsom så särdeles vigtig framhållna känslan af ansvar icke skulle hos dem blifva den egentligen förherrskande, torde de finna en bättre ledstjärna i medvetandet af sin pligt och skyldigheten att med ospardt nit och utan människofruktan offra sina krafter för uppfyllandet af sitt kall.

Söker man nu åter göra klart för sig hvad Statsrådet under den föreslagna förändrade organisationen skulle betyda, så har jag svårt anse annat, än att det måste blifva en minister-styrelse, stödjande sig på något mäktigt eller herrskande politiskt parti. Då skulle inträda den så kallade parlamentarismen. Jag vill icke säga att jag ju icke anser att denna styrelseform kan vara ganska god och att troligt är, att densamma en gång äfven hos oss blifver gällande, men för närvarande äro förhållandena icke sådana att den kan här lämpligen införas. För det första, så, ifall båda Kamrarne i verkligheten gälla lika mycket, men olika politiska åsikter, med skarpt utpräglade skilnader i Kamrarne herrska, är svårt förstå huru en sådan minister kunde undgå blifva ett verktyg uti den ena Kamrarnes hand emot den andra, och således endast komma att representera halfva representationen, och för det andra, då det emellertid icke låter tänka sig såsom en möjlighet att de båda Kamrarne länge

kunna såsom lika mäktiga jemte hvarandra ega bestånd, utan endera måste blifva den herrskande och den andra nedsjunka till någonting liknande Englands nuvarande öfverhus, der föga kraft nu finnes, så att till och med sednaste parlaments-valreformen gick igenom, ehuru Lord Derby sjelf medgaf att "det var ett skutt ut i en mörk rymd". så måste det anses viktigt, att under den tid af jäsning och oro, som genom striden Kamrarne emellan är att befara, konungamakten må, genom att omgifvas af rådgifvare, som icke nödvändigtvis befinna sig midt i stridshvilet, ega den styrka att kunna såsom ett stormankare skänka någon hjälp och trygghet åt det måhända vacklande statsskeppet. Skulle tvisten om makten blifva afgjord lätt och utan svårigheter, antingen genom nya val till Första Kammaren eller så att denna eftergåfve för Andra Kammarens anspråk och utan att försöka något egentligt motstånd intoge sin underordnade ställning, så vore behovet att Rådkammaren icke derföre genast behöfde ombildas ingalunda mindre, ty någon tid behöfde förflyta för att inom den herrskande Riksdagskammaren dana män, duglige och lämplige att såsom ministär taga statsrodret om hand. Annars kunde öfverdrifterna komma att antaga allt för kolossala dimensioner.

Ett påstående som jag kanhända bort förut hafva särskildt bemött, men som jag kommit att hitintills icke i och för sig vidröra, är det att "statsministern" icke skulle komma att någonting särdeles betyda. Tror man det, då har man väl ock förklaradt att förändringen är onödig. Men för min del, efter hvad jag redan uttydt, hyser jag icke denna åsigt. Om statsministern eger de egen-skaper han för sin post bör ega, om han har kraft och förmåga, kommer han icke att antaga eller behålla sin plats utan att till kolleger få män som hylla samma politiska program som han, och till detta Statsråd kommer då oundvikligen regeringsmakten att i sjelfva verket öfvergå.

Men, torde någon mena, ni är då fullt nöjd med det närvarande. Nej det är jag icke. Jag vill ock en förändring, nemligen som jag förra året uttalade, att alla Statsråden borde ställas i full paritet med hvarandra. Då redan nu det måste bero af Konungen att, efter behag och med afseende på hvem han anser skickligast, bestämma hvilken af Statsrådets ledamöter som borde i statsrådsberedningen och när det annars erfordrades intaga platsen såsom en slags ordförande i Statsrådet, så blefve detta förfarande endast lättare, sedan den så kallade rangskilnaden försvunnit. Men denna förändring har synts för liten och man har velat en annan, om hvilken man kunde säga: den är stor, om man äfven icke vågar tillägga: den är behöflig och den är nyttig. Men sådana sväfvande reformer afskyr jag, isynnerhet då de kunna blifva vidt utsväfvande, och jag tror mig endast uppfylla min pligt, då jag påyrkar afslag å nu afhandlade grundlagsändringsförslag.

Grefve Hamilton, Henning: Tvänne talare hafva uti sina yttranden vändt sig mot mig, den ena direkt, den andra mera indirekt. Jag måste ock medgifva att mitt yttrande, i hvad det afsåg förslagens ogillande, kanske var allt för kort, för att rätt förstås, hvartill

anledningen var, att jag i allmänhet icke vill besvära Kammaren med flera ord, än som äro ytterst nödiga för att uttrycka min mening. Då emellertid nu en ogillande uppmärksamhet blifvit fastad dervid, anhåller jag att få tillägga en kort förklaring.

Man har ansett, att premisserna i mitt förra anförande icke stode i konsekvens med det slut, till hvilket jag kom, då jag afstyrkte det hvilande förslaget, sedan jag förklarat mig godkänna grundtanken deri. Jag ber dervid få anmärka, att gillandet af en *grundsats* icke med nödvändighet förutsätter gillandet af hvarje *tillämpning* deraf. Då den talare, som i denna del vände sig mot mig, är jurist, torde jag från hans eget område få hemta ett exempel. Är det icke möjligt, att en person, som finner vår strafflag nog sträng, kan med bibehållen följdriktighet i tankegången ogilla om någon föresloge borttagandet af alla staff? För min del tror jag, att man med fullständig följdriktighet i tankegång och handling kan heldre afstå från tillämpningen af en åsigt, som man gillar, än se den illa och ofullkomligt tillämpad.

I mitt förra yttrande antydde jag tre skäl hvarföre jag icke kan bifalla det hvilande förslaget, och skall något närmare utveckla dem. Det första var förslagets ofullständighet. Det enda man dermed skulle vinna är, att chefen för Justitie-departementet ej nödvändigt blifve den främste i konseljen, men om förslaget ej har något annat syfte kunde man uppnå detsamma genom att endast förändra uttrycket "Justitie-statsministern" till "Chefen för Justitie-departementet". Derigenom hade Statsministern för utrikes ärendena blifvit den främste, hvarmed ingen skada synes mig vara skedd. Man har ock såsom en fördel af förslaget uppgifvit, att chefen för Justitie-departementet skulle få tid att sysselsätta sig med lagförbättringar, men icke är det grundlagen eller de uppdrag denna gifver honom, som utgöra ett hinder för uppfyllandet af detta hans viktigaste åliggande. Dessutom kunde det hända, att Konungen utsåg just honom till statsminister och då vore ställningen i berörda hänseende sämre, ej bättre.

Man har visserligen velat i förslagets ofullständighet se en förtjänst, emedan det, om förslaget antogs, kunde bero af Konungen att bestämma statsministerns åligganden. Icke heller detta kan jag erkänna, ty Konungen finge ej någon annan rätt än han redan eger, och jag anser ej förenligt med vårt statsskick, att åt Konungen ensam öfverlemnas att lagstifta i sådana frågor, som på hela vårt politiska lif kunna hafva ett högst väsentligt inflytande. Min mening är i korthet den, att om Riksdagen vet hvad han vill, vet hvad han med en lagförändring åsyftar, bör det klart uttryckas; vet Riksdagen det icke, må lagen blifva oförändrad.

Mitt andra skäl var, att, om jag i allmänhet anser nyttigt, att regeringen tar initiativet i viktigare frågor — en åsigt som jag någon gång förr uttalat — detta företrädesvis måste vara angeläget då frågan gäller regeringens egen verksamhet, så vidt som denna är af Statsrådets organisation beroende. Den sak Konstitutions-Utskottet här behandlat, fordrar en fullständigare kännedom af allt hvad dermed står i sammanhang, än hvad man har rätt att af Riksdagen
eller

eller dess Utskott fördrå. Denna uppfattning har hos mig i dag blifvit ytterligare bekräftad, då jag hörde en talare, som bättre än de flesta känner huru det tillgår inom konseljen, såsom skäl för förslagens antagande anförå nödvändigheten, att statsrådsberedningen må erhålla en ordförande, hvarvid jag måste anmärka, dels att förslaget icke innehåller något derom, dels att ehuru jag deltagit i icke få statsrådsberedningar, jag allihw der funnit behöfvet af en ordförande. En departements-chef har föredragit ärendena och yttrat sin mening. Har någon af Statsrådets öfriga ledamöter haft något att deremot anmärka, har det skett, utan att han blifvit af sina kolleger afbruten, så att en ordförandes mellankomst varit behöflig, icke heller förekommer i beredningen någon framställning af propositioner, hvartill en ordförande kunde vara nödig. Jag har härmed icke velat säga, att ju icke statsrådsberedningen lämpligen kunde hafva en ordförande blott det att behöfvet deraf icke är sådant, att det påkallar en grundlagsförändring. Den, som här ifrågasättes, är till sin grund vida mer djupgående och fordrar just därför att af Regeringen omsorgsfullt pröfvas. Jag måste åtminstone hafva öfvergifvit hoppet om en sådan pröfning, innan jag vill godkänna ett mindre moget förslag.

Mitt tredje skäl mot förslagens antagande var Justitie-statsministerns yttrande derom vid sednaste riksdag. Tyvärr, har jag icke alltid kunnat fästa ett sådant afseende vid hvad af ett Statsråd blifvit yttradt. Frågan är dock här af den egendomliga beskaffenhet, att Regeringens mening icke kan förbises. Kanhända ådagalägger jag också just den konsekvens, man velat fränkänna mig, då jag heldre för tillfället afstår från en förändring, som jag till sin hufvudgrund gillar, än jag vill se fördelarne deraf tillintetgjorda, till följd deraf att den från början icke blef rätt uppfattad och tillämplad.

Herr Wallenberg: Äfven de, som här hafva yttrat sig emot den hvilande grundlagsförändringen, hafva erkänt behöfvet af att något i samma syftning måtte åtgöras. Detta framgick klarligen af den siste talarens anförande. Man vill således en förändring, men man förkastar det nu föreliggande förslaget på grund af förneka brister. Sådana hafva de flesta förslag. Men då Friherre *De Geer* hade ordet, fastade han Kammarens uppmärksamhet på en omständighet, som på mig gjorde starkt intryck, nemligen den att Regeringen är oförhindrad att vägra sanktion till förslaget, men derigenom att ett sådant beslut blifvit öfverlemnadt till Regeringens begrundande har Riksdagen gifvit Regeringen en kraftig maning att framkomma med nytt förslag, som står i full öfverensstämmelse med alla andra paragrafer i våra grundlagar och med Riksakten. Det har också tydligen blifvit ådagalagdt, att en så stor förändring icke gerna kan åstadkommas annorledes än genom Regeringens uppriktiga medverkan. Om nu Riksdagen afslår detta förslag. Hvad gör då Regeringen? Naturligtvis ingenting, ty Riksdagen har genom afslaget tydligen visat att den icke vill någon förändring. Riksdagen kan

emellertid icke. åtminstone är icke coutumen sådan, gå till Kongl. Maj:t med en underdånig anhållan att vissa paragrafer i grundlagen måtte erhålla en förändrad lydelse, utan det finnes intet annat sätt att uttrycka en dylik åsigt inför tronen än genom fattande af beslut i saken; och skulle detta befinnas icke passa i stycke med andra gällande bestämmelser. så är det klart att Regeringen fått en tydlig vink om Riksdagens önskan, och att, såsom det nu går, får det icke i tidernas längd fortåra.

Med stort nöje har jag under debatten inhemtat, att ett bland skälen för förändringen vore, att Justitie-statsministern kunde befrias från de maktpåliggande bestyr, som nu enligt bruket anses tillkomma honom i egenskap af Regeringens främste ledamot. Allt hvad i den vägen kan åstadkommas biträder jag gerna, ty vi inse alla nog samt att lagstiftningsarbetet kommit betydligt på efterkälken, förmodligen emedan Justitie-statsministern ej varit i tillfälle att egna tillräcklig tid deråt. En förändring i detta förhållande kan ej annat än lända till allmän bättnad.

Den ärade ledamoten på östgöta-bänken, som nyss yttrade sig, fällde många ganska märkliga ord. Han sade nemligen, bland annat, att dessa institutioner, som vi nu begagna eller de två likställda Kamrarne, "vore en vacker dröm", som han icke trodde skulle räcka länge. Jag är af samma åsigt som han. Men just därför anser jag en vidare utveckling af styrelsesättet önskvärd. Han har kastat en blick in i framtidsperspektivet, och den, som icke afsigtligt eller omedvetet blandar, måste medgifva, att ett ständigt lagn icke är att påräkna. Men den ärade talaren ansåg att de rörelser, som beteckna att förändringar förestå, innebära en stor fara. Mot denna ville han skydda oss på det sätt, att han icke ville medgifva någon förändring, ty, såsom orden föllo sig, konungamakten borde icke försvagas utan vara stark.

Jag har alltid trott, att man bör se hvarje fara stint i ögonen, och sedan man det gjort icke tveka att handla efter omständigheterna, ty det är bättre att förekomma än att förekommas. Den fara, som den ärade talaren antydde, kan ej afböjas eller motverkas derigenom att man säger: här stå vi och vi medgifva inga förändringar. Då den ärade talaren yttrade att han ville rädda konungamakten från denna fara, så tror jag för min del att han misstager sig om sättet. Konungamakten blir starkare, ifall den stödjer sig på rådgifvare, hvilka hafva representationens förtroende och som understödjas af majoriteten inom begge Kamrarne, än om Konungen är omgifven af rådgifvare, som icke stödjå sig på någonting annat än inbördes aktning och vänskap.

Om vi nu äro ense om behöfvet af ett starkare politiskt samband mellan Konungens rådgifvare, och att inrättande af ett *statsministersembete*, hvarigenom det rådande regeringssystemet derjemte erhöles en bestämdare prägel, skulle, såsom af Herr Rydin klarligen blifvit ådagalagd, verka i denna riktning, så finner jag mig stå framför ett önskningsmål, hvartill vi böra sträfva, och anhåller därför om bifall till den hvilande grundlagsförändringen.

Grefve Mörner, Carl Göran: Enligt min tanke är det en bland de farligaste afvägar, som representationen kan inlåta sig på, att antaga ett lagförslag, som den ogillar, under förhoppning att den andra statsmakten skall godtgöra hvad man själf felat. Vår pligt är att godkänna hvad vi finna godt och antagligt och att förkasta hvad som synes oss olämpligt; men att antaga hvad som är bristfälligt, i förhoppning att regeringen skall vara nog stark att emot representationens uttalade godkännande förkasta detsamma, är ett vägspele, som någon gång har visat sig medföra mindre goda frukter. Vi hafva på civillagstiftningens område funnit sådana förordningar utgifvas, i hvilkas ingress omtalas Kongl. Maj:ts nådiga ogillande af åtskilliga deruti förekommande stadganden, men tillika förklarats att, som hufvudsyftet vore godt och bristerna kunde rättas, gillades det hela och påbjöds till efterrättelse. Men ännu vänta vi i några sådana fall på rättelserna. Om detta sätt att gå till väga skulle göra sig gällande äfven i grundlagsfrågor, kunde den öfvervakningen tilläfvventyrs hända oss, att förslaget blefve antaget, och då hade Riksdagen icke rätt hvarken att klaga eller att säga nej, hvilken sistnämnda rättighet den deremot skulle ega, om Kongl. Maj:it framlade ett eget förslag.

En ärad talare har yttrat, att, i händelse några politiska brytningar uppstode, skulle det vara mera betryggande, om Konungens rådgifvare hade utgått ifrån och således kunde stödja sig på Riksdagens majoritet. Jag skulle vilja bedja denne talare att ur Riksdagens majoritet framleta en rådkammare, som vore så sammansatt att den kunde räkna på icke blott sitt partis utan *landets* förtroende. En föregående talare, som yttrade sig i samma riktning, som den ledamot jag nyss citerade, förklarade, att tillämpandet af det parlamentariska styrelsesättet vore för närvarande hos oss omöjligt, just därför att representationen icke skulle vara så beskaffad, att man lämpligen kunde ur densamma bilda en rådgifvarepersonal, och anförde till stöd för detta sitt yttrande, att sådant skulle vara omöjligt så länge en del af representationen vore afnuden och representerne måste väljas ibland personer tillhörande valdistriktet. Dessa med flera skarpa anmärkningar, som af den omnämnde talaren framställdes, lära väl hafva undfallit den siste talaren, ehuru han till en viss grad stödde sig på sin föregångares utsago.

Jag tror icke, att för dem, som följt med de yttranden, hvilka blifvit afgifna för och emot förslaget, det kan vara tveksamt hvad landets väl af dem kräfver. Jag fortsätter mitt yrkande om afslag.

Herr Faxe: I anledning af den siste talarens varning till Kamraren att icke antaga ett förslag, hvilket vore erkänt såsom ofullständigt, ber jag att få erinra att, om också några talare yttrat sådant, hafva dock de flesta, som försvarat förslaget, icke medgifvit det. Förslaget är blott i så måtto elastiskt, att Statsministerns befattning bestämmes af hvad förekommande omständigheter påkalla och Konungen finner lämpligt att åt honom uppdraga; och ingående blifver Konungen derigenom betagen att utöfva sin i 4 § Regeringsformen stadgade rättighet i fråga om rådgifvarnes tillsättande

och användande. Således är uppenbart, att förslaget åtminstone icke erfordrar något ytterligare tillägg hvarken i grundlag eller genom reglemente. Endast för att bemöta denna anmärkning begärde jag ordet och jag slutar med att fortsätta mitt yrkande om bifall.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats, dels att det ifrågavarande förslaget skulle antagas och dels att detsamma måtte af Kammaren förkastas: framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på förslagets antagande, hvarvid svarades många ja och nej i blandning; samt sedermera proposition på förkastande af förslaget, då svaren likaledes utföllo med många såväl ja som nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Flere ledamöter begärde votering.

Uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som antager det i tredje punkten af Konstitutions-Utskottets memorial N:o 1 förekommande förslag om ändring i Regeringsformen angående Statsrådets organisation och samband dermed i Riksdags-ordningen och Tryckfrihets-förordningen, röstar

Ja.

Den det ej vill, röstar

Nej:

Vinner Nej, förkastar Kammaren ifrågavarande förslag.

Omröstningen företogs: och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—52.

Nej—35.

4:de punkten.

Herr Wallenberg: Jag vill nu icke upprepa alla de viktiga skäl, som här blifvit anförda för att åstadkomma en grundlagsförändring, i den syftning att riksbankssedlarne icke vidare skulle tillerkännas någon tvångskurs. Jag vill blott derom erinra, att det nu föreliggande förslaget till ändring i 72 § Regeringsformen står i uppenbar strid emot de beslut, som af Första Kammaren vid tre föregående riksdagar med stor majoritet i detta ämne blifvit fattade.

Afven om man vill utsträcka den tvångskurs, som riksbankssedlar lydande å silfver nu hafva, till riksbankssedlar lydande å guld, så förekommer i förslaget ett redaktionsfel af den betänkliga beskaffenhet, att det möjliggör utfärdandet af riksbankssedlar med den lydelse, att de kunna invexlas antingen med silfver eller guld. Riksbankssedlarnes lydelse bestämmes genom Bankreglementet, och beslut i denna fråga kan fattas medelst samfärd votering. Men när det gäl-

ler något så viktigt som det rörelsemedel, hvaraf allmänheten måste begagna sig. så bör man icke lemna något sväfvande och obestämdt, utan hade det för tydlighetens skull derföre bort heta "*med silfver eller med guld af banken inlösas*".

På samma gång man medgifver en utsträckning af tvångskursen söker man att i möjligaste mätte förringa betydelsen deraf. Man tror och hoppas att ingen tillämpning af denna paragraf skall behöfva ifråsättas och derföre bifaller man densamma sådan den är. Det finnes för resten en skola, som bekänner sig till den åsigt, att myntrepresentativ endast äro omsättningsmedel, uti hvilket någon föränderlighet i värdet, större eller mindre, just ingenting betyder. Man påstår tillochmed, att fastighetsvärdet är bättre trygghadt derigenom att penningkapitalet är underkastadt vissa vanskligheter, men jag tror detta vara en irring, ty det ena kan och bör vara fullt trygghadt såväl som det andra. Sant är, att räntebärande obligationer utställda på lång tid äro beroende till sitt värde af den omständighet, huruvida de, vid en mycket aflägsen förfallotid, komma att infrias med pappersmynt eller icke. Genom denna lagstiftning kunna aktier blifva mera eftersökta än obligationer i och för placering af ledigt penningkapital. Nu äro goda räntebärande obligationer den bästa placering, ty man vet att ingen anledning finnes till den förmodan att någon tillämpning af tvångskursen skall snart ifrågakomma. Jag vill också medgifva att den dagliga rörelsen kan skydda sig, men innehafvarne af obligationer ställda till betalning om 40 å 60 år borde på ett bättre sätt tryggas.

Jag skulle derföre anse lämpligt att det nu framlagda förslaget förkastades; att ett nytt förslag, med den redaktionsförändring jag här oivan nämnt, framlades, jemväl innehållande tillägg i den syftning, att *statens, kommuners, korporationers, föreningars och bolags räntebärande obligationer, utställda å guldmynt eller å silfvermynt, kunna icke mot innehafvarens bestridande infrias med banksedlar*.

En likartad tanke är nedlagd i 1869 års myntkomités betänkande, deruti föreslås den bestämmelse i en blifvande lag för Riksbanken, att Riksbankens skulder icke kunna med Riksbankens sedlar betalas utan fordringsegarens medgifvande.

Friherre Sprengtporten: Då jag redan vid ett föregående tillfälle uttalat min åsigt i förevarande fråga och dervid redogjort för de skäl, som föranledt mig att biträda det hvilande förslaget, skall jag icke dervid uppehålla mig, utan vill allenast, med anledning af den anmärkning, Herr Wallenberg framställt derom, att paragrafen skulle innebära en otydlighet, förklara det, efter min uppfattning, redaktionen är fullt klar, ty då det säges, att sedeln skall inlösas med silfver eller guld, innebär detta, att det är Riksbanken, som vid sedelns infriande och icke sedelns innehafvare, som eger bestämma om silfver eller guld skall lemnas i likvid.

Under åberopande af de skäl, jag förut närmare utvecklade, när frågan om grundlagsförändringen väcktes, anhåller jag, att paragrafen måtte af Kamraren bifallas.

Herr Rydqvist: Vid de näst föregående riksdagarne, åtminstone från 1870, har, då fråga förevarit om ändring i 72 § Regeringsformen, den talare på stockholmsbanken, som nyss hade ordet, fäst Kammararens uppmärksamhet på angelägenheten deraf, att så skyndsamt som möjligt — det vore nemligen *periculum in mora* — ändra paragrafen derhän, att guld blefve standard. De förslag till ändring af denna grundlagsparagraf, som Konstitutions-Utskottet under dessa riksmöten afgifvit och hvaraf tvänne stödde sig på Kongl. propositioner, hafva åsyftat att från paragrafen borttaga eller deri modifiera stadgandet om rättighet för Riksbanken att utgifva sedlar, som för mynt i riket må erkännas. Vi vota alla utgången. Med stor majoritet hafva förslagen rörande grundlagsändring i denna syftning alla gånger blifvit i Andra Kammaren afslagne. och anledning saknas att förmoda, det ett nytt förslag till dylik ändring skulle der vinna mer framgång. Då återstår, för att få guld infördt såsom lagligt betalningsmedel, ingenting annat, än att låta 72 § vara orörd i allt, utom dess sista punkt, samt deri införa en bestämmelse, som gör det möjligt för statsmakterna att antaga guld såsom värdemätare. Detta är också, efter mitt förmenande, uttryckligen angifvet i det förevarande ändringsförslaget, då det heter, att bankens sedlar skola med silfver eller guld af banken inlösas. Den ärade talaren har nu framkommit med en anmärkning, som han icke förut eller vid 1872 års riksdag framställt, nemligen den, att om den föreslagna paragrafen antoges, skulle följden blifva, att banken inlöste sina förbindelser efter godtycke, vare sig med silfver eller guld. Härvid kan man föreställa sig två möjligheter. Den ena, att framdeles här, såsom i de latinska länderna, bestämdes både silfver och guld såsom lagligt betalningsmedel efter ett visst värdeförhållande dem emellan, eller också, att detta icke blefve förhållandet, utan att silfver endast komme att användas såsom skiljemynt, som ingen kunde åläggas såsom likvid mottaga till mera än ett begränsadt belopp. I förra fallet, eller om beslutet blefve att både silfver och guld, efter bestämd proportion, skulle vara lagligt betalningsmedel, vore naturligtvis likgiltigt för innehafvaren af en banksedel, om han finge silfver eller guld. Vore han icke nöjd med den valute han fått, så ginge han till banken och vexlade sig till det mynt, som konvenerade honom. I andra fallet kommer man till det resultat, att Riksbanken, liksom hvarje annan gäldenär — derest icke maktspråket *sic volo, sic jubeo* användes — icke är pliktig att betala i annat myntslag, än han sig förbundit, så att, om sedeln är ställd på silfver, skall den med silfver inlösas, och tvärtom, om den är ställd på guld. Möjligheten deraf, att om guld ensamt blefve standard, Riksdagen, såsom bankens målsman, skulle tillåta banken att vidare utgifva sedlar på silfver, kan jag icke tänka mig. Är guld en gång antaget till standard, då kan från den tid, författningen härom träder i verket, banken icke forskrifva sig i annat mynt än guld.

På dessa skäl och då de af Herr Wallenberg framhållna betänkligheter icke äro af beskaffenhet att förtjena något afseende, yrkar jag, att förevarande förslag måtte bifallas.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad samt Herr Grefven och

Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels förslagets antagande och dels detsammans förkastande, framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på antagande af förslaget och. då dervid svarades många ja jemte ett eller annat nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Vid ånyo skedd föredragning af Stats-Utskottets den 5 och 6 dennes bordlagda Memorial N:o 2, angående en till Stats-Utskottet remitterad motion om förändrad organisation af Justitie-revisions-expeditionen, lades Memorialet till handlingarne med förklarande, att den ifrågavarande motionen var af sådan beskaffenhet, att den borde af Tillfälligt Utskott behandlas.

Föredrogs ånyo och bifölls Banko-Utskottets den 5 och 6 dennes bordlagda Memorial N:o 2, med hemställan om utseende af revisorer till granskning af förvaltningen utaf Riksbankens Diskontkontor under år 1872.

Efter ånyo skedd föredragning af Lag-Utskottets den 5 och 6 dennes bordlagda Utlåtande N:o 1, i anledning af Andra Kammarens remiss af motion angående ändring i gällande fattigvårdslag, lades Utlåtandet till handlingarne med förklarande, att den ifrågavarande motionen var af sådan beskaffenhet, att dess behandling tillhörde ett Tillfälligt Utskott.

Föredrogs ånyo Lag-Utskottets den 5 och 6 dennes bordlagda Utlåtande N:o 2, i anledning af verkställd granskning af Riksdagens Justitie-ombudsmans embetsförvaltning.

Grefve Mörner, Carl Göran: Vid sista riksdagen tog jag mig friheten att genom en motion fästa Kammarens uppmärksamhet derpå, att den för Statsrådets ledamöter gällande ansvarighetslag var i många fall otillämplig, att deri innefattades bestämmelse om straff-påföljder, som voro afskaffade, och att densamma icke stode i harmoni med grundlagen. Denna min motion remitterades till Lag-Utskottet, hvilket dock vid den riksdagen var så upptaget af andra göromål, att det icke åt detta ärende egnade någon uppmärksamhet. Jag vill icke säga, att detta inträffade därför, att Lag-Utskottet ansåg saken vara af mindre vikt och betydelse; men emellertid kvarstår lagen oförändrad. Enligt mitt förmenande, är det dock åtminstone lika så viktigt att det finnes en tillämplig ansvarighetslag för Konungens rådgifvare, som om man tillser, om något embetsverk möjligen icke

skulle haiva en färsk arbetsordning. På den ifrågavarande ansvarighetslagen skall den talan grunda sig, hvilken Riksdagens Justitieombudsman kan få att på embetets vägnar utföra, derest Riksdagen skulle finna anledning att mot någon af Konungens rådgifvare låta anställa åtal. Föregående tiders erfarenhet visar, att då sådant åtal blifvit väckt, har det understundom inträffat, att detsamma kommit att förfalla på den grund, att hvad som i ansvarighetslagen säges skola bedömas efter 107 § Regeringsformen, enligt grundlagens stadgande skall bedömas efter 106 §. Det vill då synas mig, att det bort vara Herr Justitie-ombudsmannen minst lika angeläget att härät egna sin uppmärksamhet, som åt refererandet af Justitierådet Olivecronas bok. Lag-Utskottet har dock haft en annan åsigt.

Jag har emellertid intet yrkande att framställa, utan har endast velat för min enskilda räkning anföra detta till protokollet.

Herr von Gegefelt: Jag hemställer till Kammararen, huruvida Justitie-ombudsmannens underlåtenhet att beakta den af Grefve Mörner vid sistförflutna riksdag men icke af Utskott behandlade motion om ny ansvarighetslag för Statsrådets ledamöter bort föranleda anmärkning mot Justitie-ombudsmannens embetsverksamhet. Han har, såsom mig synes, med skäl ansett det lämpligt att företrädesvis vända sin uppmärksamhet åt underordnade embetsverk, mot hvilka anledning till åtal snarare förefinnes, än emot Statsrådets ledamöter.

Grefve Mörner: Det var icke på min motion jag ville, att Herr Justitie-ombudsmannen skulle fästa uppmärksamhet, ty motionen var redan afsonnad till följd af det öde, som hos Lag-Utskottet träffat densamma, utan på *sjelva det förhållande*, som i motionen omnämndes och hvilket ännu kvarstår. I likhet med den siste ärade talaren hoppas jag, att någon tillämpning af ansvarighetslagen icke på länge skall komma i fråga, men sådant oaktadt kan det väl icke vara med god ordning öfverensstämmande att en icke tillämplig lag ännu skall anses som gällande.

Herr Wallenberg: Da jag den 25 sistlidne Januari hade nöjet att yttra mig, tillät jag mig att vidröra en omständighet, som jag icke kunde undvika att beröra, emedan derom på alla håll talats så mycket, och hvilken nu förekommer i Lag-Utskottets Betänkande N:o 2 och i Justitie-ombudsmannens embetsberättelse sidd. 48-54. Den omständigheten nemligen, att allt för ofta domar i Högsta Domstolen fällas med endast en rösts majoritet. Jag hade då icke haft nöjet att läsa Justitie-ombudsmannens berättelse; och den, som gör sig den mödan att jemföra mitt yttrande med densamma, torde lätt finna, att, om jag läst nämnde berättelse, mitt anförande troligen skulle hafva blifvit antingen omständligare eller kortare: omständligare om jag velat relevera allt hvad i berättelsen blifvit framdraget och kortare om jag blott velat hänvisa till densamma. Detta mitt anförande väckte hos Herr Justitie-statsministern en benägenhet att deri se något annat än hvad dermed afsågs och jag tror till och med, att han ansåg mig hafva öfverskridit yttranderättens gränser. Det

är dertöre för mig särdeles angenämt -- och bör äfven vara det för honom -- att läsa Justitie-ombudsmannens berättelse i dessa delar. Der förekommer, bland mycket annat, följande: "Det tillhör deremot den "utredning, af lagskipningens tillstånd i riket" hvilken Justitie-ombudsmannen i sin embetsberättelse skall lemna, att icke med tyndnad förbigå det nog allmänt öfverklagade förhållandet, att domsluten i viktiga rättsfrågor inom högsta domstolsinstansen äro så vacklande, att det i viss mening kan sägas, att i dessa frågor saknas lag i vårt land, ty en lag, som i samma domstolsinstans icke tolkas lika i de rättsfall, der den skall tillämpas, är icke bättre, snarare sämre, än ingen lag. Hvilka betänkliga följder ett slikt tillstånd skall medföra är ej svårt att inse. Först och främst ökas rättegångarnes antal. Ingen vill gifva sin sak förlorad, när hankan hysa den förhoppning, att någon ny rättsåsigt kan uppstå och göra sig gällande inom lagskipningen, om icke förr åtminstone i högsta instansen. Processändet antager skepnaden af ett lotterispel, hvori man hoppas mer af lyckans gudinna än af rättvisans. Vidare kan ingen, icke ens den mest lagfarne, veta hvad som till slut blifver rätt i en tvistefråga, veta, om han skall börja, veta, när han skall sluta en rättegång. Sålunda börjas rättegångar på vinst och förlust och fullföljas på lika god grund instanserna igenom." Detta är en mätning så hjert, att den utan allt tvifvel skulle hafva blifvit föremål för Lag-Ütskottets motsägelse, så vida den icke vore sann. Det är detta förhållande, som jag för min del fortfarande måste anse böra påkalla någon slags ändring och någon tanke på att allt icke är godt blott dertöre att det finnes. Justitie-ombudsmannen har icke framlagt något positivt förslag, men hans antydningar böra icke gå förlorade, ty de hänsyfta på att man icke skall behöfva gå från gård och grund till följd af *en enda* rösts pluralitet, då den absoluta majoriteten af domstolen kanske vore af den dömande minoritetens åsigt. Det kan ju nemligen inträffa, då fyra röster äro för en mening och tre åter för en annan, att de öfriga nio, som icke varit vid tillfället närvarande, skulle samtliga hafva förenat sig om den mening, som uttalats af de tre, hvilka utgjort minoriteten. Det är alldeles klart, att om man icke vill, att domar skola antaga karakteren af ett lotterispel, någon ändring måste vidtagas i detta afseende; men för att få ändring måste olägenheterna påpekas.

Justitie-ombudsmannen slutar med dessa ord: "Men ett är visst och oefftergifligt, att någonting i denna angelägenhet måste göras för att lugna de bekymmer öfver lagskipningens vacklande, som, i bredd med ett oinskränkt förtroende till domarens redlighet, oväld och omtliga rättsinnighet, spörjas inom alla samhällsklasser i vårt land."

Detta är sant och jag instämmer deri till alla delar. Det vittnar också om att domarnes redlighet icke är ifrågasatt, utan att orsaken ligger i lagarnes tvetydighet eller också deri att uppfattningar är så olika, att man i viktiga frågor stannar med fyra röster mot tre.

Öfvertygad som jag är, att Justitie-ombudsmannens uttalanden skola tillerkännas större vikt än en enskild representants, och att således Herr Justitie-statsministern icke nu mera kan anse allt vara

så förträffligt, som han den 25 Januari ansåg det vara, tillåter jag mig att, med betygande utaf mitt erkännande af Justitie-ombudsmannens nitiska verksamhet, tillstyrka full décharge för hans embetsförvaltning.

Herr von Koch: Äfven jag är tacksam för att Herr Justitie-ombudsmannen vidrört ett förhållande, som är ganska beklagligt, nemligen det tillstånd, hvori lagskipningen uti vårt land befinner sig. Men eftersom ämnet nu har kommit på tal och tillochmed gifvit anledning till en motion (N:o 159) i Andra Kammaren, tillåter jag mig säga, att Justitie-ombudsmannens sätt att yttra sig i denna sak, *efter mitt förmenande*, icke är alldeles riktigt, ity att han icke sökt fölen, der de egentligen finnas och icke uppgifvit de botemedel, som enligt grundlag nu borde och kunde användas. Då jag tror det vara ganska klart, hvar felen och botemedlen böra sökas, önskar jag få några ord förvarade i protokollet för min räkning.

När Justitie-ombudsmannen i afseende å dömande efter prejudikater säger, att han *vijrågasatt domarens skyldighet att i detta afseende underordna sin åsigt under den förut antagna, intilldess denna senare blivit af lagstiftningen ändrad, emedan derigenom ensamt står att vinna den så nödiga följdriktigheten i lagbudens tolkning*; så kan detta lätt blifva så tydligt, att det vore ett fel hos en domare att icke underordna sin enskilda tanke en majoritets inom Högsta Domstolen. Det fans en tid, då det ansågs så, men denna tid är förfloften, och man skall troligen icke numera, såsom förr, kunna i Högsta Domstolens protokoll få läsa yttranden af ungefär det innehåll att, ehuru man vore af den och den mening, likvisst och som Högsta Domstolen då och då sagt så och för att vinna enhet i lagskipningen, dömde man mot hvad man sjelf ansåg vara rätt, A att vinna i stället för B, eller C att straffas, ehuru man ej fann honom lagligen öfverbevisad om brott. Denna åsigt är, såvidt jag har mig bekant, redan för länge sedan frångången i Högsta Domstolen, och det i mitt tycke med rätta. När mansom i vårt land har en "lex scripta" och icke, såsom t. ex. i England, behöfver leta igenom hela rum tyllda med luntor, för att till *ajvemyrs* finna prejudikater; så bör man döma efter landets lag och icke efter prejudikater, hvilka ock stundom variera eller antiqveras. Anledningen hvarföre olika tankar här uppkomma ibland domarne är, som Justitie-ombudsmannen antydte, främst sjelfva vår domareed. Men den förnämsta orsaken ligger nu deri, att vi hafva åtskilliga förlegade, för tiden olämpliga samt mycket tvetydiga, illa skrifna lagar, som icke, caktadt täta påminnelser, blifva ändrade. Detta är icke Högsta Domstolens fel, ty den har icke något initiativ i lagstiftningsväg, utan får endast gifva lagförklaringar såsom svar på inkomna förfrågningar. Att tillse det icke antiqverade och otydliga lagar finnas, tillhör hvar och en representant, som märkt sådant, och har motönsrätt med motsvarande pligt; men i synnerhet Justitie-statsministern Riksdagens Justitie-ombudsman och Konungens Justitie-kansler. När de finna, att afgörandet af ett ärende ibland kan bero på hvilka af Högsta Domstolens ledamöter för tillfället komma att bedöma det-samma, tror jag att det är deras skyldighet att göra framställning

hos Riksdagen eller, om det är *periculum in mora*, att söka få en lagförklaring, som gäller, tills Riksdagen fått uttala sin tanke.

De två fall, som egentligen omtalas i Justitie-ombudsmannens embetsberättelse, angå den olika tolkningen af 16 Kap. 1 och 3 §§ Ärfda-balken rörande *formen för testamente samt inbördes testamenten*. I dessa frågor har man i långliga tider dömt olika, och det finnes så mycket skrifvet i Lagkomitéens och Lagberedningens arbeten för såväl den ena som den andra åsigten, att, om man velat hafva en förklaring i ena eller andra afseendet, det icke hade varit svårt att hitta på någon redaktion, minst för Herr Justitie-ombudsmannen. Han har i mitt tycke visat oss, med afseende å embetsställning och egenskaperna, allmänt erkända, egenskaper, allt för stor blygsamhet, då han säger att "*en dubbel misströstan afhållit*" honom "*på ån att påtänka något förslag till nya lagbud i de olika tolkades ställe.*" Det ena af de fall han omtalat angår väl giltigheten af testamente, när ett af testamentsvittnena dött, utaf att hafva blifvit hördt på ed.

I gamla tider ansågs ett sådant testamente ogiltigt; men i sednare tider har man accepterat den af Lagberedningen antagna åsigt att, om särskilda omständigheter tillkomma, testamentet kan blifva gällande. I Finland har den sednare åsigten nu ock gjert sig gällande, hvilket visade sig vid afgörandet af det beryktade Långmauska målet, som utfördes för svenska staten af en bland Finlands förnämste rättslärde. Den andra vigtiga frågan angår inbördes testamenten; huruvida de skola anses såsom ett slags kontrakt eller icke. Den i Kongl. Maj:ts dom af den 23 Augusti 1798 uttalade åsigt i denna fråga har man börjat fråntråda och i stället äfven dervid accepterat Lagberedningens mening, ehuru tillämpningen ännu kanske är vacklande. Förslag till förbättringar i detta afseende hafva blifvit afgitna af Lagkomitéen och Lagberedningen; och efter min tanke hade det varit bättre om Justitie-ombudsmannen framlagt ett sådant förslag, än att skrifva ett yttrande, som är så affattadt, att det kastar en oförtjent och säkerligen ej afsedd skugga på rikets högsta domaremak; ty detta är icke något godt sätt att åstadkoma aktning för lag i landet. Jag har trots mig böra säga detta, för att hänvisa till den i mitt tycke rätta vägen, att få de nuvarande olägenheterna afhjelpa, hvilka bero på saktförhållanden, icke på personliga förhållanden, dem det *just nu* kanske varit bäst icke vidröra i en form der försvaret knappast är de angripne värdigt, om ens öppet.

Herr von Gegerfelt: Då fråga åter blifvit bragt å bane om de ofta öfverklagade voteringarne i Högsta Domstolen, anhåller jag att i anledning deraf få yttra några ord. Till en början får jag å Lag-Utskottets vägnar protestera mot hvad den föregående talaren yttrade, att Lag-Utskottet skulle anses hafva godkänt alla af Justitie-ombudsmannen uttalade åsigter, som ej blifvit motsagde. Nekas kan icke, att voteringer i Högsta Domstolen förekomma talrikare och mer än önskligt vore; men den klagan som derofter tidt och ofta, i tid och otid föres torde väl kunna anses något öfverdrifven, om man tager i betraktande, att de skiljaktigheter, som förekomma inom Högsta Domstolen, komma till allmänhetens kännedom.

under det ingen talar om den massa af mål som utan skiljaktighet afgöras eller om de rättsprinciper, hvarom Domstolens ledamöter äro öfverens. Vidare är att bemärka, sasom den föregående talaren nämnde, att orsaken, att voteringarne inom Högsta Domstolen obestriddigen äro flera än de borde vara, ligger i sjelfva lagstiftningen. Vi hafva en gammal lag, som förgäfvos väntar efter omarbetning. Vi hafva dock i sådant afseende materialier dertill i Lagkomitéens och Lagberedningens arbeten. Nu måste en strid uppstå mellan det gamla och det nya: det gamla, som är beskrifven lag, och det nya, som i rättsvetenskaper är erkänt böra vara lag. Att man emellerid icke kan ålägga domaren att döma efter prejudikater, torde vara klart; han måste döma efter Sveriges rikets lag och hvad han anser vara rätt. Motsatsen skulle leda till ett stillstående, en slentrian i lagskippingen, vida fördeffigare än det nuvarande tillståndet. En omständighet synes mig vara särdeles verksam att förekomma votering, när skiljaktiga meningar yppas, och det är en grundlig diskussion, ett noggrant aktgifvande på andras åsikter och ett öppet öra för motskil, hvarigenom skiljaktigheterna justeras och sammanjemkas. Hurvida detta sker med tillräcklig omsorg för närvarande inom Högsta Domstolen, derom är jag icke kompetent att döma och eger ej heller rätt att yttra mig; men jag har velat fästa uppmärksamheten på vigten af en sådan grundlig öfverläggning. Föröfrigt torde det icke gå för sig att genom partiela lagförändringar afhjelpa lagens brister, utan detta sker endast genom att befordra en total lagreform på den grund, som Lagkomitéen och Lagberedningen bygt.

Öfverläggningen förklarades slutad och utlåtandet godkändes.

Föredrogs anyo Lag-Utskottets den 5 och 6 dennes bordlagda Utlåtande No 3, i anledning af Första Kammarens remiss af motion om ändring i gällande folkskolestadga.

Här von Gegerfelt: Enligt hvad en anteckning å förevarande utlåtande visar, har jag funnit mig föranlåten att reservera mig mot Lag-Utskottets beslut, och ansett, att motionen bort af Utskottet behandlas. Jag har i min reservation i korthet antydt skälen härför och vill nu tillägga några ord dertill. Då § 57 Regeringsformen, i fråga om menigheters rätt att sjelfva beskatta sig för egna behov, hänvisar till kommunallagarne och derjemte stadgar, att dessa lagar stiftas af Konungen och Riksdagen gemensamt, har grundlagen också uttalat, väl icke uttryckligen, men tydligt nog, att i fråga om menigheter, beskattningsrätt för egna behov är en fråga, som af Konung och Riksdag gemensamt bör afgöras. Detta synes mig ock ligga i frågans egen natur, äfven om beskattningsrätten afser ämnen, som icke tillhöra de lagar, som under namn af kommunallagar genom 1865 års Riksdags beslut hänvisades till Riksdagens lagstiftningsområde. Då vid 1867 års riksdag, med ogillande af Lag-Utskottets åtgärd att visa från sig motioner angående ändring i kommunal-

lagarne. förklarades, att dessa skulle af Lag-Utskottet behandlas, skedde detta uppenbarligen på den grund, och endast på den grund, att dessa frågor ligga inom Konungens och Riksdagens gemensamma lagstiftningsrätt. När nu enahanda förhållande är med föreliggande beskattningsfråga, synes mig kouseqvensen fordra, att Lag-Utskottet äfven handlägger denna fråga likasom alla andra frågor om kommunernas beskattningsrätt.

Det har anmärkts, att de Tillfälliga Utskotten skulle handlägga äfven frågor, som röra Konungens och Riksdagens gemensamma lagstiftningsrätt. Först och främst ber jag få bemärka, att 1867 års Riksdag, just på grund af den gemensamma lagstiftningsrätten i kommunallagarne, hänvisade dessa frågor till Lag-Utskottet. Dessutom tror jag, att om icke i Riksdags-ordningen bestämdt är uttryckt, dock i dess anda ligger, att till de Tillfälliga Utskotten endast skulle hänvisas frågor, hvori Riksdagen blott har önskningsrätt, och jag stödjer mig i detta afseende derpå, att dessa Utskott blifvit satta i stället för Allmänna Besvär- och Ekonomi-Utskottet, som endast hade sådana frågor att handlägga.

Huru som helst vågar jag yrka, att Kammarern vidhåller sitt förre, enligt Talmanskonferensens förslag och efter grundlig överläggning fattade beslut, att motionen bör af Lag-Utskottet behandlas.

Herr Hasselrot: Jag deltog vid 1867 års riksdag i beslutet att till Lag-Utskottet hänvisa förslag om ändringar i kommunallagarne. Detta skedde på den grund, att dessa lagar stiftas af Konung och Riksdag gemensamt. Frågan befinner sig dock nu icke på samma punkt. Att folkskolestadgan i sin helhet icke är någon lag, som stiftas af Konung och Riksdag gemensamt, derom torde alla vara ense. Det skulle således vara den omständighet, att Herr Sundells motion afser en *afgift*, visserligen utgående enligt folkskolestadgan, men för hvars antagande båda statsmäkternas samtycke erfordras, samt skulle förändra frågans natur och verka, att motionen bör af Lag-Utskottet behandlas. För min del kan jag dock icke inse, att folkskolestadgan skulle förändra natur, derför att i densamma finnes en bestämmelse om en afgift, hvilken bör af Konung och Riksdag gemensamt bestämmas. Jag är fortfarande af den åsigt, som förut i Riksdagen gjort sig gällande i detta afseende. Vid 1869 års riksdag väcktes många motioner angående förändring i fattigvårds-lagstiftningen och af dem flera som afsågo endast en förhöjning i den personela afgift, som utgår till fattigvården. Alla dessa frågor hänvisades till Tillfälligt Utskott, och det Tillfälliga Utskott, i hvilket jag då var ledamot, drog icke i betänkande att yttra sig om denna afgift, ehuru den var af samma natur som den nu ifrågavarande och borde af Riksdagen bestämmas. Jag ber få anmärka, att den omständighet, att ett Tillfälligt Utskott behandlar frågan, icke förändrar dess natur eller betager Riksdagen dess rätt att i ärendet besluta. Således kan, enligt min åsigt, alltför väl en sådan fråga, der Riksdagen eger besluta om en afgift, handläggas af Tillfälligt Utskott. Lag-Utskottet torde vara den, som minst kan besluta om någon afgift. På denna grund har Lag-Utskottet ansett, att denna

fråga borde af Tillfälligt Utskott behandlas. Det kan måhända synas djerft af Lag-Utskottet att uttala en annan åsigt än den, som både Talmanskonferensen och Första Kammaren biträdd, men Lag-Utskottet har endast gjort sin pligt i detta fall, och man må väl anse, att Lag-Utskottet utgör en sådan delegation af Riksdagen, att det kan skilja på området för dess befogenhet i afseende å lagstiftningen. Nekas kan väl icke, att folkskolestadgan tillhör den ekonomiska lagstiftningen, der Konungen ensam eger beslutanderätt, och den omständighet, att i denna stadga ingår frågan om en afgift, kan väl icke förändra dess natur. Då dertill kommer det hufvudsakal, att Lag-Utskottet är öfverhopadt af en sådan mängd af ärenden, att det icke kan medhinna dem alla, synes det mig icke klokt att till Lag-Utskottet skicka frågor, som icke höra dit. Jag anhåller om bifall till förevarande betänkande.

Herr vice Talmannen: Utan att återupprepa de skäl, som Lag-Utskottets ordförande anført för sin mot Lag-Utskottet stridande åsigt, ber jag endast att få tillkännagifva, att denna fråga har varit föremål för förnyad pröfning i Talmanskonferensen, och att densamma just på de skäl och grunder, som af nyssnämnde talare anfördes, och hufvudsakligen stödjande sig på den af honom åberopade paragraf i Regeringsförmen, stannat i den enhälliga åsigt, att motionen borde af Lag-Utskottet behandlas.

Hvad angår det af den siste talaren, om jag icke hörde orätt, såsom ett hufvudsakal anförda förhållande, att Lag-Utskottet vore öfverhopadt af en sådan mängd göromål, att motionen därför icke borde dit hänvisas, anhåller jag få bemärka, att derest motionen grundlagsenligt hör till nämnda Utskott, den omständigheten att Lag-Utskottet vore belastadt med en mängd af göromål, icke bör kunna gifva anledning till att behandla motionen på ett sätt, som icke vore med Riksdags-ordningen öfverensstämmande.

Herr Caspersson: Till de skäl, som af Herr Hasselrot blifvit anförda, anhåller jag få tillägga, att, såvidt mitt minne icke bedrager mig, Kammaren vid sista riksdagen handlade ett dylikt ärende som detta, hvilket kom från Tillfälligt Utskott. Det var då fråga om en afgift från utarenderade kungsgårdar till folkskolan. Då man den ena riksdagen handlagt en dylik fråga efter beredning af Tillfälligt Utskott, förefaller det besynnerligt, att en annan Riksdag i en alldeles likartad fråga fordrar utlåtande från Lag-Utskottet. Jag yrkar således bifall till ifrågavarande betänkande.

Grefve Hamilton, Henning: Det må väl medgifvas, att det kan vara något tvetydigt, till hvilket Utskott denna motion rätteligen bör hänvisas. Men då Första Kammaren vid föregående tillfället, efter en ganska lång öfverläggning, utan votering hänvisade frågan till Lag-Utskottet och den åsigt, som då i Kammaren gjorde sig gällande, vid förnyad pröfning i Talmanskonferensen blifvit af densamma enhälligt biträdd, hemställer jag, att Kammaren måtte vidblifva sitt förra beslut och icke för närvarande ändra det, äfven om,

vid en så framskriden timme på dagen, majoriteten skulle kunna vara en annan. Det är sannolikt, att man i Andra Kammaren icke fäst så mycken vikt vid frågan som här, då hon der ännu icke utgjort föremål för öfverläggning; men om nu Andra Kammaren hänvisar motionen till Lag-Utskottet. och Första Kammaren. som remitterat den dit förut. nu skulle remittera den till Tillfälligt Utskott, samt Konstitutions-Utskottet derefter förklara, att Första Kammaren första gången haft rätt, skulle vi befinna oss i en ganska obehaglig ställning, och vågar jag derföre hemställa. att Kammaren måtte vidhålla sitt förra beslut.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats. dels att Utlåtandet skulle läggas till handlingarne med förklarande, att den ifrågavarande motionen borde af Lag-Utskottet behandlas, dels och att Utlåtandet skulle läggas till handlingarne och motionen förklaras vara af sådan beskaffenhet, att den borde handläggas af ett Tillfälligt Utskott; framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på först berörda yrkande och. då dervid svarades många ja. blandade med nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Föredrogs änyo Lag-Utskottets den 5 och 6 dennes bordlagda Utlåtande N:o 4, i anledning af Kongl. Maj:ts nädiga proposition, angående upphäfvande af det stadgande uti presterskapets privilegier af den 16 Oktober 1723. enligt hvilket presterskapets samt akademie-, gymnasii- och skolebetjentes äfvensom deras enkors och omyndiga barns gårdar och lägenheter i städerna förklarats fria från borgerligt besvär och tunga.

Grefve Hamilton, Henning: Emot Kongl. Maj:ts proposition och det slut. hvori Lag-Utskottet stannat, har jag ej någon anmärkning att framställa. Men jag begagnar detta tillfälle att anmärka, att, enligt min tanke, Kongl. Maj:ts framställning till Riksdagen i denna fråga skett i en ordning, som ej är lämplig. Det är en besynnerlighet, som omständigheterna infört i våra grundlagar, att det finnes en auktoritet, som kan förklara *det* ej vara lag, som af Konung och Riksdag såsom sådan erkännes. Då, vid ständsrepresentationens upphäfvande, Kyrkomötet fick rätt att sätta sitt veto mot förändring i presterskapets privilegier och kyrkolag, måste denna oegentlighet förefinnas, men man kan låta densamma springa mindre bjert i ögonen än här blifvit fallet, derigenom att förslag, som från Regeringen utgå och erfordra Kyrkomötes behandling, först öfverlemnas till Kyrkomötet och sedan prövas af Riksdagen, hvarigenom, om Kyrkomötet godkänt förslaget, det genom Riksdagens bifall blir lag, men om Kyrkomötet ej antagit detsamma, frågan ej kommer att underställas Riksdagens pröfning. Såsom saken nu företer sig, har Kongl. Maj:t till Riksdagen framställt förslag till förändring i presterskapets privilegier, och om Riksdagen godkänner detta förslag,

skulle, enligt grundlagen, som i öfrigt medgifver Konung och Riksdag full lagstiftningsrätt. Kyrkomötet kunna annullera det beslut, som af Konung och Riksdag gemensamt fattats.

Det synes mig, att sådana oegentligheter böra undvikas, helst då det, såsom här är förhållandet, med största lätthet kan ske.

Grefve Mörner. Oscar: Jag har ej ansett nödigt att inom Utskottet vid detta betänkande reservera mig, men då saken här kommit på tal, ber jag få förklara, att jag omfattade samma åsigt inom Utskottet, som Grefve Hamilton här uttalat; och instämmer jag nu till alla delar med honom.

Örverläggningen förklarades slutad och utlåtandet bifölls.

Föredrogs änyo Kansli-deputerades den 5 och 6 dennes bordlagda Utlåtande N:o 2, i anledning af väckt motion om vidtagande dels af sådana anordningar, att Riksdagens förhandlingar kunde i sammandrag allmänheten tillbandahållas, dels ock af åtgärder i syftning att åstadkomma en hastigare tryckning och utdelning af Kamrarnes protokoll.

Herr vice-Talmannen: Det lär vara temligen klart, åtminstone förefaller det mig så, att frågor om tryckningen och spridandet af Riksdagens protokoll lämpligast och bäst böra i sin helhet behandlas af de delegerade — Herrar Kansli-deputerade —, som hafva med dessa saker att skaffa, och hvartill de, jemlikt 13 § i de för Riksdagen gällande reglementariska föreskrifterna erhållit uppdrag. Jag tror också, att Herrar Kansli-deputerade sjeltve äro af denna mening, och att det endast nu är formela betänkligheter, som föranlett dem att återlemnna ifrågavarande förslag.

Att emellertid dessa betänkligheter, enligt min uppfattning, ej äro berättigade och ej tillförene blifvit hysta hvarken af Kansli-deputerade eller Riksdagen, anhåller jag nu att få söka påvisa, hvarvid jag vill tillåta mig att anföra några prejudikater till stöd för min åsigt i frågan. Jag kan ej medgifva, att 80 § Riksdags-ordningen skulle lägga bestämdt hinder i vägen för Herrar Kansli-deputerade att behandla detta ärende. Det må väl vara, att paragrafens lydelse icke är sådan, att den bestämdt angifver, att ärendet bör till Kansli-deputerade hänföras; men jag tror att, vid en jämförelse med den och de reglementariska föreskrifterna, densamma bör tydas så, att dylika frågor skola till Herrar Kansli-deputerade öfverlemnas. Så har ock skett i likartade fall vid föregående tillfällen, utan att några betänkligheter deremot anförts. Det är visserligen sant, att vid 1867 års riksdag väcktes en motion om utgifvande af en riksdagstidning, hvilken motion då hänvisades till Tillfälligt Utskott, men denna motion innehöll äfven andra frågor, och det betänkande, som af det Tillfälliga Utskottet afgafs och som i denna del godkändes af Riksdagen,

dagen, slutade med att tillstyrka, att de ledamöter, som hade inseende öfver Riksdagens kansli, måtte få sig uppdraget att *afgjiva förslag* till de åtgärder, som voro nödiga att på förhand vidtaga till vinnande af det syftemål — etc. — etc. Häre ligger ett uppdrag till Herrar Kansli-deputerade att fungera såsom Utskott, i ty att, genom Kamrarnes sålunda fattade beslut, blef delegationen ålagd att inkomma med ett *förslag* till Kamrarne. Vid samma 1867 års riksdag väcktes äfven motioner angående Kamrarnes diskussions-protokoll, hvilka motioner, bland annat, gingo derpå ut, att, innan beslut blefve fattadt om protokollens tryckning, åt Kansli-deputerade måtte uppdragas att inkomma med förslag rörande flera till ämnet hörande omständigheter. Dervid hyste ej Kansli-deputerade samma betänkligheter som nu, eller att frågan om tryckningen af Riksdagens protokoll vore beroende af beslut, hvilket hvardera Kammaren enskildt egde fatta och ej borde upptagas af dem, ty det heter i detta betänkande: "under förutsättning att Första Kammaren i fråga om protokollens uppsättning och justering fattar hufvudsakligen enahanda beslut, som blifvit i Andra Kammarens arbetsordning införd etc., få Deputerade föreslå, att de tryckas i sin helhet etc.". Kansli-deputerade fungerade alltså då såsom Utskott och slutade med att framställa förslag till åtskilliga beslut, som Riksdagen sedermera fattade. De åsyftade motionerna väcktes i Första Kammaren af Herr Fröman och i den Andra af Herr Sjöberg.

Vidare förekommer, att vid 1870 års riksdag en motion, som väcktes i Första Kammaren af Friherre A. C. Raab, — till stor del af samma innehåll som den, hvilken vid 1867 års riksdag remitterades till tillfälligt Utskott — behandlades af Herrar Kansli-deputerade tillika med en annan, i Andra Kammaren af Herr Åstrand gjord framställning. Dessa motioner afsågo att åstadkomma ett skyndsammare fullbordande af Kamrarnes protokoll, och Kansli-deputerade afgåfvö öfver dem sitt utlåtande. Den nu förevarande motionen i Andra Kammaren afser, om jag håller mig till rubriken, vidtagande dels af sådana anordningar, att Riksdagens förhandlingar kunde i sammandrag allmänheten tillhandahållas, dels ock af åtgärder i syftning att åstadkomma en hastigare tryckning och utdelning af Kamrarnes protokoll. Den andra delen af motionen synes mig alltså vara af helt och hållet samma beskaffenhet som den, Kansli-deputerade behandlade vid 1870 års riksdag.

Jag tror mig härigenom hafva visat, att tillförenej ej hinder ansetts hafva mött för att dylika frågor kunde upptagas af Herrar Kansli-deputerade.

Jag tillåter mig dessutom tillkännagifva, att denna fråga äfven inom Talmans-konferensen varit föremål för öfverläggning och att Talmans-konferensens majoritet varit af den åsigt, att motionen kunde och borde behandlas af Kansli-deputerade.

På grund af hvad jag sålunda haft äran anföra, tillåter jag mig yrka, att betänkandet måtte läggas till handlingarne, med förklarande att ärendet bör af Herrar Kansli-deputerade behandlas.

Herr Thyselius: Inom Kansli-deputerade har ingen skiljakthet varit rådande — nu lika litet som vid föregående tillfällen — derom, att Kansli-deputerade hafva till åliggande att vidtaga erforderliga åtgärder, i ändamål att Kamrarnes protokoller och öfriga riksdagshandlingar må skyndsamt och väl till trycket befordras; men om den motion, hvilken här är i fråga, genomläses, hoppas jag, att Kammarens ledamöter, lika med Kansli-deputerade, skola finna, att ingen framställning särskildt blifvit gjord i afseende å sjelfva *tryckningen* af protokollen, ty motionen går derpå ut att inom Kamrarne diskussionerna måtte hastigare fattas till protokoll och snarare justeras. Det är nemligen yrkad, att inom Kamrarne skola notarierna, inom tolf timmar från det yttrandet afgifvits, ha detsamma uppsatt, och att inom andra tolf timmar hvarje ledamot, för den händelse han sådant önskar, skall ha verkställt justeringen deraf. Att härom meddela föreskrift ha Kansli-deputerade ej trott ligga inom sin befogenhet, utan ansett sådant tillhöra hvarje Kammare för sig att bestämma. Motionen innefattar visserligen två delar, men då det är endast ena delen deraf, om hvars behandling här varit fråga, har jag uteslutande hållit mig till densamma och har ej trott mig behöfva yttra mig angående motionens andra del.

Herr vice Talmannen: Med anledning af den siste talarens yttrande, ber jag endast att få uppläsa det yrkande, som motionären gjort, eller att Kansli-deputerade måtte för Riksdagen föreslå sådana åtgärder, som kunna befordra, bland annat, en hastigare *tryckning* af Kamrarnes diskussions-protokoll. Motionen innebär åtminstone i denna del ett uppdrag, som ligger inom Kansli-deputerades befogenhet, och att, i sammanhang dermed, det återstående af motionen tages i öfvervägande, tror jag ej böra möta något hinder.

Herr Thyselius: För den händelse, att någon anmärkning gjorts angående dröjsmål med tryckningen eller yrkande framställts, att åtgärder skulle vidtagas för att skyndsammare befordra densamma, oberoende af de särskilda anordningar, som äro föremål för hvardera Kammarens bestämmande, så medgifver jag, att Kansli-deputerade hade bort med ärendet taga befattning; men då ingen sådan missbelåtenhet försports och ej eller något sådant yrkande egt rum, har man ej eller trott, att ordet "tryckning", som kommit in i klämman och hvartill ej något motiv finnes i förevarande motion, bort föranleda dertill, att ärendet skulle af Kansli-deputerade behandlas.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma icke hade afgifvits något annat bestämdt yrkande än derå, att Utlåtandet skulle läggas till handlingarne med förklarande, att den ifrågavarande motionen borde af Kansli-deputerade behandlas; framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på berörda yrkande och, då dervid svarades ja och nej i blandning, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Upplästes ett af Herr *von Geijer* inlemnadt Memorial af följande lydelse:

Anhålles vördsamt om 3 veckors permission från nästkommande onsdag.

Stockholm den 8 Februari 1873.

B. von Geijer.

Denna anhållan bifölls.

Kammaren åtskiljdes kl. nära 3 e. m.

In fidem
O. Brakel.

Onsdagen den 12 Februari 1873.

Kammaren sammanträdde kl. 10 f. m.

Justerades tio protokollsutdrag för den 8 och protokollet för den 5 dennes.

Herr Cassel: Jag får vördsamt anhålla om tvänne veckors ledighet från riksdagsgörömlen från nästkommande Lördag.

Denna anhållan bifölls.

Herr Grefven och Talmannen hemställde, huruyida Kammaren, på sätt vid hållet Talmanssammanträde öfverenskommits, bebagade besluta dels att nästkommande Onsdag den 19 dennes företaga val